

WWW.UNILIB.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 3 И ВИШЕ
ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАР-
СКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ
15 ДИНАРА НА ГОДИНУ

ПРЕПЛАТА СЕ ШАЉЕ УПРАВИ ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

XVIII СВЕСҚА У БЕОГРАДУ, 30. СЕПТЕМБРА 1882. ГОДИНА III

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у Богословији:

Ђакон г. *Алекса Петровић*, за предавача црквеног правила и појања у I и II разреду, 18. Септембра о. г.

Ђакон г. *Тома Стојадиновић*, за предавача црквеног правила и појања у III и IV разреду, 18. Септембра о. г.

у Учитељској школи у Нишу:

Г. *Ђорђе Димић*, за хонорарног предавача хемије и минералогije, 17. Септембра о. г.

Др. *Михаило Марковић*, за хонорарног предавача хигијене, 22. Септембра о. г.

Г. *Сретен Пеливановић*, за хонорарног предавача зоологије и ботанике, 17. Септембра о. г.

у Вишој Женској школи:

Г-ђица *Милица Ковановићева*, за класну учитељку 25. Септембра о. г.

Г. *Гаџера Атанацковић*, за хонорарног предавача историје у III разреду, 17. Септембра о. г.

Г. *Јован Ђорђевић*, за хонорарног предавача историје у IV разреду, 17. Септембра о. г.

у крагујевачкој гимназији:

Г-ђица *Марија Поповићева*, за разредну учитељку II одељења II разреда, 10. Септембра о. г.

у алексиначкој нижој гимназији

Г. *Петар Матејић*, за ванредног хонорарног предавача, 21. Септембра о. г.

Г. *Густав Буцек*, за хонорарног учитеља цртања и краснописа, 21. Септембра о. г.

у велико-градишкој нижој гимназији:

Г. *Миша Петровић*, за предавача, 23. Септембра ове године.

у лесковачкој нижој гимназији:

Г. *Цветко Петковић*, за предавача, 23. Септембра ове године.

Г. *Милугин Татић*, за предавача, 23. Септембра ове године.

у пиротској нижој гимназији:

Г. *Божа Прокић*, за предавача, 17. Септембра ове године.

у београдској реалци:

Г. *Антоније Маленица*, за привременог предавача француског језика, 23. Септембра о. г.

II Премештени су:

у нишку гимназију:

Г. *Коста Петровић*, предавач ужичке реалке, за предавача, 18. Септембра о. г.

Г. *Милош Гавриловић*, предавач лесковачке ниже гимназије, за предавача 23. Септембра о. г.

у ужичку реалку:

Г. *Светозар Атанацковић*, предавач нишке гимназије, за предавача, 18. Септембра о. г.

III Разрешени су:

у Богословији:

Г. *Живко Бранковић*, предавач црквеног појања, 1. Септембра о. г., по молби.

у пиротској нижој гимназији:

Г. *Миливоје Лукачевић*, предавач, 17. Септембра ове године.

Постављења, премештаји, разрешења од дужности и пензионисања наставника основних школа

Актом г. министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

у округу алексиначком:

Г. Павле С. Тодоровић, за учитеља III и IV раз. школе ражањске, 20. Септембра о. г.

у округу врањском:

Г. Савко Кучиарић, за учитеља основне школе у Предејану, 17. Септембра о. г.

у округу крајинском:

Г-ђица Марија Гределева, за учитељку основне школе у Црнајци, 20. Септембра о. г.

Г. Живко Николић, за учитеља школе у Мокрањи, 23. Септембра о. г.

у округу крушевачком:

Г. Алекса Ј. Поповић, за учитеља основне школе у Сталаћу, 9. Септембра о. г.

у округу нишком:

Г. Алекса Б. Ђорђевић, за учитеља II разреда основне школе власотиначке, 17. Септембра о. г.

Г-ђа Љубица Протићка, за учитељку I и II раз. женске школе власотиначке, 4. Септембра о. г.

Г. Сретен Којић, за учитеља основне школе у Печеневцу, 15. Септембра о. г.

у округу пожаревачком:

Г-ђа Леошава Павловићка, за учитељку I разреда мушке школе у Великом Селу, 9. Септембра о. г.

у округу подринском:

Г. Јован М. Јеремић, за учитеља школе у Доњој Трешњици, 23. Септембра о. г.

у округу смедеревском:

Г-ђица Јелена Ракичићева, за учитељку основне школе у Лугавчини, 10. Септембра о. г.

у округу београдском:

Г. Драгољуб Ђурђевић, за учитеља основне школе у Ваћевцу, 22. Септембра о. г.

II Премештени су:

у округу нишком:

Г-ђа Јулијана Павловићка, учитељка школе у Лугавчини, округа смедеревског, у II одељење I раз. мушке школе алексиначке, 9. Септембра о. г., по молби.

Г. Сима Аќимовић, учитељ II одељења I разреда основне школе алексиначке, у IV разред исте школе, 9. Септембра о. г.

у округу београдском:

Г-ђица Василија Димитријевићева, учитељка школе воданске, смедеревског округа, у Барајево, 17. Септембра о. г.

у округу ваљевском:

Г. Сима Јовановић, учитељ школе црнобарске, округа шабачког, у Осечину, 31. Августа о. г., по мол.

Г. Филип Видаковић, учитељ школе доњотрезничке округа подринског, у Пауне, 20. Септембра о. г.

у округу јагодинском:

Г. Љубомир Лекић, учитељ школе грошничке, округа крагујевачког, у Опарић, 11. Септембра о. г.

Г. Стеван Јанковић, учитељ III разреда школе јагодинске, у I одељење истог разреда, 22. Септембра ове године.

Г. Стеван Поповић, учитељ II, III и IV разреда школе варваринске у II одељење I разреда школе јагодинске, по молби, 22. Септембра о. г.

Г. Милан Радојковић, учитељ I разреда II одељења школе јагодинске, у II одељење IV разреда исте шк., 22. Септембра о. г.

у округу крагујевачком:

Г. Максим Радосављевић, учитељ школе бољковачке, округа рудничког, у Јунковац, 4. Септембра ове године.

у округу крајинском:

Г. Стеван Зарић, учитељ школе манастиричке, округа пожаревачког, у III и IV разред школе доњомилановачке, 6. Септембра о. г., по молби.

Г. Мирко Петровић, учитељ школе мокрањске, у Речку, 21. Септембра о. г.

у округу нишком:

Г-ђа Драга Нешиковићка, учитељка сва четири разреда женске школе власотиначке у III и IV разред исте школе, 17. Септембра, о. г.

Г. Урош Благојевић, учитељ III и IV разреда школе власотиначке, у IV разред исте школе, 4. Септембра о. г.

Г. Петар Саурић, учитељ II разреда школе власотиначке, у III разр. исте школе, 4. Септембра о. г.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

У ОКРУГУ ПИРОТСКОМ :

Г. *Коста Глишић*, учитеља II одељења I разреда школе белопаланачке, у I разред исте школ, 21. Септембра о. г.

У ОКРУГУ ПОДРИНСКОМ :

Г-ђица *Софија Бранковићева*, учитељка школе дубљанске, округа шабачког, у сва четири разреда женске школе крупанске, 18. Септембра о. г., по молби.

У ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ :

Г. *Арон Костић*, учитељ школе клевске, у Пољану, 15. Септембра о. г., по молби.

Г. *Дамњан Тодоровић*, учитељ школе кладуровске, у II, III и IV разред школе голубачке, 21. Септембра о. г., по молби.

Г-ђа *Даница Милетићка*, учитељка женске школе и I разреда мушке школе голубачке, само у женску школу, 6. Септембра о. г.

Г. *Борђе Ивковић*, учитељ школе медвеђске, округа ђупријског, у Клење, 15. Септембра о. г.

Г. *Јован Пуљевић*, учитељ школе у Великој Моштаници, округа београдског, у Кобиље, 6. Септембра ове године.

Г-ђица *Љубица Миловукова*, учитељка I разреда школе великоселске, у I разред мушке школе голубачке, 6. Септембра о. г.

У ОКРУГУ РУДНИЧКОМ :

Г. *Јеротије Вујић*, учитељ школе бањанске, у Мајдан, 13. Септембра о. г., по молби.

У ОКРУГУ СМЕДЕРЕВСКОМ :

Г. *Кузман Јовановић*, учитељ основне школе у Волуји, округа пожаревачког, у Водањ, 17. Септембра о. г., по молби.

ОКРУГУ ТОПЛИЧКОМ :

Г. *Божидар Миљковић*, учитељ школе преображенске, округа врањског, у Мекиш, 28. Августа ове године.

Г. *Панта Манојловић*, учитељ школе прибојске, округа врањског, у Велику Плану, 17. Септембра ове године.

У ОКРУГУ ЦРНОРЕЧКОМ :

Г. *Михаило Рашковић*, учитељ сва четири разреда школе злотске, у II, III и IV разред исте школе, 20. Септембра о. г.

Г. *Милан Поповић*, учитељ III и IV разреда школе школе ражањске, окр. алексиначког, у I разред школе злотске, 20. Септембра о. г.

У ОКРУГУ ШАБАЧКОМ :

Г-ђа *Евица Тодоровићка*, учитељка школе скељанске, у II одељење I разреда мушке школе шабачке, 1. Септембра о. г., по молби.

III Разрешени су :

У ОКРУГУ БЕОГРАДСКОМ :

Г. *Саасоје Радосављевић*, учитељ школе у Баћевцу, 16. Септембра о. г., по молби.

Г. *Михаило Карић*, учитељ школе у Барајеву, 15. Септембра о. г., по молби.

У ОКРУГУ ВАЉЕВСКОМ :

Г. *Љубомир Поповић*, учитељ школе у Паунама, 16. Септембра о. г., по молби.

У ОКРУГУ КРАЈИНСКОМ :

Г. *Никола Недељковић*, учитељ школе у Сину, 21. Септембра, по молби.

У ОКРУГУ НИШКОМ :

Г. *Тодор Алексић*, учитељ школе у Печењевцу, 7. Септембра о. г.

У ОКРУГУ ПОЖАРЕВАЧКОМ :

Г. *Танасије Урошевић*, учитељ школе голубачке, 7. Септембра о. г.

У ОКРУГУ УЖИЧКОМ :

Г. *Михаило Радовић*, учитељ школе косјерићске, 21. Септембра о. г.

У ОКРУГУ ЦРНОРЕЧКОМ :

Г. *Радован Мицић*, учитељ III и IV разреда основне школе у Подгорцу, 17. Септембра, о. г.

IV Стављен је у стање мира

Г. *Никола Барутлић*, учитељ I разреда I одељења основне школе у Белој Паланци, округа пиротског, 23. Септембра о. г.

РАСПИСИ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

Свима окружним начелствима и управи вар. Београда и Мајдан-Пека

По тачци 19. члана 1. закона о монополу Државне Штампарије за извесне сорте штампане хартије од 22. Јуна 1882. год., само Државна Штампарија сме да израђује прописе за школску потребу. Тај закон ступио је у живот 1. ов. м.

Државна Штампарија израдила је прописе за ученике и ученице основних школа и први такав пропис са сликом Његовог Височанства, Престолонаследника Александра, пуштен је већ у саобраћај и може се добити у свакој књижари.

Сад је потребно да све полицијске власти обратe своју најозбиљнију пажњу, да се само прописи израђени у Државној Штампарији продају за потребу за коју су намењени, како би се и закон остварити могао и постигло оно што се нима хоће. Прописи израђени у Државној Штампарији бољи су и израдом и квалитетом хартије и удеснији су по педагошким прописима него сви други страни производи те врсте, који су већином производ саме шпекулације. Зато ће начелство препоручити нарочито учитељима да они сваком приликом, кад буде за то повода и потребе, упућују децу и њихове родитеље да за школску потребу купују свакад оне прописе, који су по одобрењу министарства израђени у Државној Штампарији.

ПБр. 7090.

16. Септембра 1882. год.
у Београду.

*Министар просвете и црквених послова,
Ст. НОВАКОВИЋ, с. р.*

Свима окружним начелствима и управи вар. Београда и Мајдан-Пека

Дошло ми је до знања, да се неки учитељи основних школа не служе прописним књигама школским, које су штампане у Државној Штампарији о државном трошку, и које су пре тога надлежно прегледане и одобрене, већ препоручују деци да купују неке књиге, које или нису биле на оцени пред Главним Просветним Саветом или су биле на их је Главни Просветни Савет одбио и које по томе нису ни од које школске власти прегледане ни признате као школска дела.

Нека начелство изволи обзнанити свима учитељима да они који овако раде подлеже одговорности и

да у напредак то не смеју чинити, почем ће на крају школске године изасланици тражити оно што је распоредом за основне школе прописано и неће се примити никакав изговор од стране учитеља којима су се деца учила из књига непрегледаних и неодобрених надлежном влашћу. Само књиге на којима је написано да су издање Државне Штампарије смеју се у школи употребљавати. Изузетак од овога може следовати само по нарочитом одобрењу министра просвете и црквених послова.

ПБр. 7286.

20. Септембра 1882.
у Београду.

*Министар просвете и црквених послова,
Ст. НОВАКОВИЋ, с. р.*

Начелствима округа: крајинског, црногорског, вљажевачког, алексиначког, нишког, пиротског, врањског и топличког

Приметило се у школама источне Србије, где влада друштини акценат у говору и нешто од књижевног језика различит дијалекат, да се не обраћа довољна пажња на правилност српског говора и на многе гране наставе из тог предмета, као на: читање, писање, приповедање, декламовање и др. Ово се опазило не само у школама слабијих наставника, него и код оних који су из школа у којима су се учили изнели бољу научну и стручну спрему. Снабдевени већим знањем и примљивији за неке гране наука, они, не водећи рачуна о ономе што је у крајевима где раде најпотребније, прелазе не само све гране наставних предмета који су министарским распоредом прописани, него се — нарочито у области природних наука — пружају и преко граница распоредом и задаћом основне школе дозвољених.

Противу тога не би се имало ништа, кад би наша основна школа била потпунија, а нарочито кад се не би губила из вида главна задаћа основне наставе, која, према особитим приликама наше земље, има удвојену своју важност у школама источних крајева.

Позната је ствар у педагошком свету, да настава из матерњег језика припада прво место међу свима наставним предметима. То угледно место матерњи језик не заузима само по својој научној вредности, него исто тако и по својем великом значају у народном животу и у народној образованости. Куд и камо је по томе већа потреба за нас, да матерњим језиком

пегујемо белеге и спољне изразе народне целине и јединства, које треба да се једноликошћу говора и писма по свима пределима оживотворе. За то је и народној српској школи прва дужност, да покаже како дубоко појима и тачно испуњава своју задаћу, која се у главном овде своди на то, да школа поради како би временом сви крајеви народа или барем, за први мах, сви школовани људи говорили једним, правилним и обрађеним језиком и да се кроза школу постигне народно јединство у погледу језика.

С обзиром на то, погрешно је да се оно што је по задатку школе у другој линији ставља у прву линију. Према томе сваки је наставник дужан да уложи свој труд око онога што је главна задаћа основне школе, а то је: читање и писање (са свима својим гранама) и рачун. У крајевима источне Србије, где постоје толике тешкоће да се деца која походе школу одвикну од погрешнога и неправилнога мјенога говора и навикну на чисто и правилно изговарање и на коректан говор, неће бити никаква погрешка, ако се на матерњи језик, поред рачунске струке, обрати највећа, најозбиљнија, непрекидна и свесрдна пажња од

стране наставника. Који у том погледу уради све што треба и што се овим расписом препоручује, има права на особито призрење, ако из осталих наставних предмета не савлада у сваком разреду све што је извесним распоредом за основне школе прописано. Ово ће се имати на уму, кад се буду на крају школске године изашиљали надзорници да оцене рад и успех учитељев у основној школи; само и овде не треба да се заборавља да смисао овог расписа није тај, као да се њиме хоће учитељи у источним крајевима да ослобођавају од предавања осталих наставних предмета.

Начелство ће од овог расписа разаслати по један комад свакој школи у округу, како би учитељи који ово до сада нису имали на уму благовремено прионули око онога што је у настави из матерњег језика било до сада занемарено у њиховој школи.

ПБр. 7454.

23. Септембра 1882.

Београд.

Министар просвете и црквених послова,

Ст. Њоваковић, с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК СХХIV

2. Септембра 1882. у Београду.

Били су: председник Д. Нешић; потпредседник Ј. Пецић; редовни чланови: Љ. Кларић, др. В. Бакић, М. Зечевић, М. Миловук, Драг. Јовановић, др. Лаза Стефановић; ванредни чланови: Св. Вуловић, Јован Ђорђевић и П. Никетић.

I

Чита се записник 123. састанка који Савет прима.

II

Министар просвете и црквених послова писмима својим од 13., 25. и 16. Августа ПБр. 5999, 6009 и 6116 спроводи савету молбенице и сведочанства Боже Прокића, Цветка Петковића и Павла Аршинова, који се моле за предаваче у средњим школама. Пошто је Главни Просветни Савет разгледао послате сведоче, одлучио је:

Да г. Божа Прокић има *одличну*, г. Цветко Петковић *врло добру* квалификацију за наставника у средњим школама, а сведочанство г. Павла Аршинова да прегледају М. Миловук и Јов. Ђорђевић па да на идућем састанку реферују о томс.

III

Министар просвете и цркв. послова писмом од 1. Септембра ПБр. 6360 по ново шаље Савету на пре-

глед и оцену сведочанства г. Антонија Јакше, који је молио да му се сведочанства још једном прегледају, налазећи да има квалификацију за предавача у средњим школама. Савет је прегледао још једном сведочанства г. Јакшина и одлучио је: да г. Јакша не може бити постављен са предавача у средњим школама, докле не положи државни испит на страни за који се већ јавио и за који му је и рок одређен, јер на факултету није никакав испит полагао.

IV

Министар просвете и цркв. послова писмом од 26 Августа ПБр. 6101 спроводи Савету поправљену рачуницу од Михаила Михаиловића, професора. Пошто је Просветни Савет нашао да је г. Михаило већ поправио све погрешке у своме делу по примедбама референата, у колико их је требао усвојити, одлучио је: да се рачуница од Михаила Михаиловића може примити као школска књига за I разр. нижих гимназија и реалака, јер је израђена сагласно прописаном програму; да се писцу у име хонорара за сва издања од сад па за пет година изда по 60 дин. од штампана табака, рачунећи 10 штампаних табака; даље, да се од писца откупе сви штампани егземплари колико год он има рачунећи по 60 дин. и комад.

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

V

Др. В. Бакић у име нарочитог одбора реферује, да је г. Антоније Маленица, који се тражи за предавача француског језика у средњим школама, свршио шест разреда гимназије, у Марбургу је полагао испит из тог језика, али није свршио факултет, па с тога је одбор мишљења, да се не може примити за предавача француског језика. Главни Просветни Савет усвојио је мњење одбора.

VI

Др. В. Бакић моли да га Савет разреши од дужности писања програма за буквар, па предлаже да и за буквар пише програм иста она комисија, којој је поверено писање програма зв. читанке за основне школе. Просветни Савет са свима противу једног гласа примио је разлоге г. Бакића.

С тиме је завршен овај састанак.

САСТАНАК СХХV

9. Септембра 1882. год. у Београду.

Били су: потпредседник Ј. Пецић. Редовни чланови: М. Кујунџић, Љуб. Клерић, др. В. Бакић, М. Зечевић, М. Миловук, Драг. Јовановић, др. Лаза Стефановић. Ванредни чланови: М. Валтровић, Св. Вуловић, Јов. Ђорђевић, Бура Козарац и Петар Никетић.

Привремени пословођа, др. Ник. Ј. Петровић.

I

Привремени пословођа чита записник 124. састанка који Савет прима.

II

Министар просвете и црквених послова писмом од 3. ов. м. ПБр. 6440. шаље Савету понуду г. Коглијевине, инжењера из Беча, који нуди да направи у једној школи децимални фотометар, по свом признаску. Пошто тај део физике за који би требао фотометар није ушао у наставни програм за средње школе, а ако би и требала каква справа за мерење интензивности светлости, то није потребна тако комплицирана справа као што је ова која се нуди, с тога је Просветни Савет одлучио: да се понуда г. Коглијевина не може примити.

III

Др. В. Бакић прочитао је следеће реферате о Траутовој Немачкој граматичи и Мајснеровој Читанци:

„Главном Просветном Савету

На питање Главног Просветног Савета: »да ли се Граматика Немачка I, II и III део и Читанка Немачка могу прештампати за школску потребу такве какве су или би их у чему мењати требало? — част ми је одговорити.

А. О »Немачкој Граматичи по Трауту превео и прерадио Стеван Д. Поповић I, II и III део.« О поједности ове граматике за наше средње школе дао сам своје мишљење заједно са г. Стеваном Бајаловићем у реферату, на основу којег је савет београдске реалке одговорио на питање господина министра просвете, бр. 211 од 1879., актом својим, бр. 81. исте године. Мишљења исказаног у том реферату, да је ова граматика са своје несистематичности неудесна за наше средње школе, нисам ни у колико изменио. Али како према постављеном питању Главног Просветног Савета излази да је већ утврђено, да се та књига штампа за школску потребу и пре него што се утврде стални програми за средње школе, а према њима и школска литература, по распису господина министра просвете ПБр. 412 јан. ов. год. — одговорићу само на тако постављено питање.

И сам се господин Стеван Д. Поповић жали у предговору ка другом издању I дела ове граматике: што му је »украђено, да приступи поправкама у овом делу граматике које су основано истакле неке колегије школске у извесним мњењима својим поднесеним у разна времена министарству просвете.« Мишлим да овога пута не би било умесно укратити г. писцу да приступи тим поправкама, нити би он, по свој прилици, то и дозволио, кад у тој школској књизи има и оваких погрешака:

1. *Погрешних правила*, као што је: да у немачком језику ваља разликовати »да ли се трпно облик казује само с помоћним глаголом sein или werden II. стр. 132. Према том правилу излази, да се у немачком језику трпно стање образује на два начина: помоћу глагола sein или werden и прошастог придева прелазног глагола. Међу тим немачки језик зна само за један начин образовања трпног стања, а то је: да се облицима глагола werden дода прошаста придев прелазног глагола; а оно што г. Поповић назива трпним стањем са глаголом sein није ништа друго већ прошаста придев употребљен као именски прирок. Тако су погрешна и неразговорна и ова правила: у примедби 1, I д. стр. 21; у примедби, I. део стр. 89; а овако погрешних правила налази се у овој књизи и више. Г. писац треба да им уђе у траг и у новом издању да их исправи према примедбама објективне критике, која се до сад појавила о овом делу.

2. *Терминологија није у склад доведена са српском, а местимице је и погрешна*. Једно и друго отежава учење овога језика, а прво и смета српском. У погледу ове тачке препоручили би смо г. писцу, да се придржава терминологије у српској граматичи од Ст. Новаковића, а на име у облицима III дела; крај српских назива да на првом месту, које о потичном називу говори, стави у заграду и немачки,

или, што би још научније било, латински назив. Највише се у овој књизи натеже са називима прошлих глаголских облика, а нарочито са »пређашњим«
временом. Како немачки језик не гради разлике између првога — аориста — и другог пређашњег времена — имперфекта — требало би то време у овој граматици назвати само »пређашњим.« остала пак прошаста времена, по граматици Ст. Новаковића: perfectum — прошлим, а plusquamperfectum — давнопрошлим временом.

3. *Правопис немачки местимице је погрешан и недоследан.* У писању слова ss требало би г. писац да се придржава правила, којег се држе и неки — у том погледу — напреднији граматичари немачки: да се та слова пишу између два самогласника, од којих је први кратак, а у свима осталим случајевима ђ. При писању th ваљало би да се држи овога правила по Енгلمانовом припознатом правопису (Englmanns Orthographie München 187' види): ако пред дугим самогласником, иза кога долазе сугласници l, r — m, n, стоји t, онда му се додаје h, којим се означаје дуљина самогласника; у свима осталим случајевима нема смисла писати th.

4. *У српском језику* приметио сам да има погрешака против правила о изједначавању сугласника по звучности: I. 89. »подчињене« место: потчињене, »предходних« II. 39. место: претходних. Више грешака ове врсте, и тако исто и против немачке граматике избележио сам у књизи, која ми је послата на преглед.

5. *Многе штампарске погрешке*, које се најмање могу трпети у школској књизи, требало би у новом издању исправити.

Према свему овом мишљења сам: да се и садржина и облик и техничка израда овога дела поправи новим издањем. Те би измене биле од користи по ову књигу и у случају, кад би била упућена само на самоуке или на ученике оних завода, којима је приучењу језика главни циљ — конверзација, а не и темељно знање језика књижевности ради, што је, по мојем мишљењу главни и остварљиви, задатак наших средњих школа. —

6. Априла 1882.

Београд.

Момчило Јванић,
сулденат беогр. реалке»

„Главном Просветном Савету

Б. »О првој немачкој читанци за гимназије уредио Ј. Мајзнер.« Ова се читанка с коришћу може употребити тек по свршеној граматици, а никако уз њу. И ако има у њој доста одабраних чланака, не може

се мерити разноврсношћу своје садржине са читанкама уобичајеним по нашим школама, Моцартовом и Ото-Дангеовом. Али како се ово *српско* издање немачке читанке одликује немачким преводима српских народних песама и приповедака и чланцима из етнографије и историје српске, а тиме искључује строго немачку садржину те врсте: ова се читанка може употребити у нашој средњој школи, и то тек у V р. — У новом издању мишљења сам: да би правопис ваљало удесити по начелима Енгلمانова правописа (в. напред под А. 3.) а штампарске погрешке исправити.

6. Априла 1882.

Београд.

Момчило Јванић,
сулденат беогр. реалке»

„Главном Просветном Савету

У погледу оцене »немачке граматике I II и III део по Трауту од Ст. Д. Поповића« као и немачке читанке коју је за гимназије уредио Ј. Мајзнер, потпуно се слажем са извештајем г. Момчила Јванића, с којим сам се и усмено споразумео, чим сам добио поменуте књиге на преглед.

24. Маја 1882.

у Београду.

Димитрије Јосић,
професор учитељске школе.»

„Главном Просветном Савету

Да ли да се немачке граматике I део, по Трауту од Ст. Д. Поповића, без измене или с изменом препечата за школску потребу.

Да се просто повећа додатком задатака из II дела до 36 закључно, на употреби до 11, задатка у I раз. а од 12. задатка за II разред.

Јоста Вујић,
професор гимназије»

Просветни Савет и сам увиђа, да се Траутова Граматика не може прештампавати таква каква је, али с тога што за сада боље књиге такве врсте нема, и не желећи да ученици у нижим средњим школама остану без учебника за немачки језик, одлучио је: Да се Траутова Немачка граматика може прештампати, ако преводилац у њој изврши све поправке које су обележене по именце у реферату г. Момчила Јванића, а па по се:

1. Да удеси терминологију по српској граматици;
2. Да поправи погрешна правила;

3. Да правопис удеси по примедби референта; и
4. Да поправи погрешке у српском језику.

Тако поправљена граматика да служи као школска књига још за три године.

Што се тиче Немачке читанке од Мајзнера да се прештампа таква каква је, само превод појединих речи да не дође испод чланка на истој страни, по да се ти преводи штампају засебно у облику речника, који ће бити удешен по реду чланака, а не по азбучном реду.

Само референту г. Иванићу да се да 40 динара хонорара.

IV

Јов. Ђорђевић у име нарочитог одбора реферује, да је г. Павле Аршинов свршио 8 семестара на прашком и пештанском универзитету и да је положио испите (квлоквирао) из зоологије, ботанике, минералогиие, земљописа, словенске граматике и педагогике.

Према томе Главни просветни савет са 7 противу 5 гласова одлучио је: Да г. Павле Аршинов има квалификацију за предавача у средњим школама и то за јастаственицу.

С тим је овај састанак закључен.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА О СТАЊУ СРЕДЊИХ ШКОЛА

за 1881—82. школску годину

ИЗВЕШТАЈ

г. Светислава Вуловића, проф. Велике Школе, о шабачкој, ваљевској и чачанској нижој гимназији и о лозничкој и горње-милановачкој гимназијској реалци

„Господину министру просвете и црквених послова,“

Одређен актом г. министра од 22-ог маја 1882. год. К.П.№ 2631. да прегледам средње школе у Шапцу, Лозници, Ваљеву, Гор. Милановцу и Чачку, пошао сам из Београда 13. јунија т. г. а вратио се 2-ог јулија исте год. и прегледао поменуते школе поменути редом за *двадесет* дана.

Морам признати г. министру, да је ово време мало било за преглед. Али као што је познато г. министру, мени није било можно поћи пре 13-ог јунија због мојега испита у вел. школи. Али, чини ми се, ни месец дана не би било довољно, да се као што ваља прегледа околико школа. Колико сам и шта сам ипак за околико времена могао видети и опазити, и шта ми се услед тога учинило потребно г. министру предложити, изложићу овде у кратко држећи се упутством прописаног реда.

О моме раду казаћу још ово. Највише сам (према тач. 1. упутства) назио при прегледу на успех из српског језика, српске историје и географије. За то ћу о осталим предметима мање и говорити. Како сам путовао у испитно доба, то ми је преглед био поглавито у похођењу оних ис-

пита, који су падали у дане, у које сам у ком месту био. Осим тога чинио сам општи преглед — пропитујући све ученике из свију предмета — у свима местима, осим у Шапцу, где сам се задржао највише — осам дана —, те ми општи преглед није ни био потребан, пошто сам походио скоро две трећине испита. А остао сам тамо толико за то, што је то била највећа средња школа на мом путу и што ми се учинило потребно бар једну школу на овоме путу потпуније прегледати.

1., На питања у 1. и 2. тач. упутства могу одговорити: да је успех у опште и на по се у оним предметима, на које сам нарочито назио, ове године најбољи био — по моме нахођењу — у шабачкој полугимназији. За њом долазе полугимназије ваљевска и чачанска, а за овима дворазредне средње школе у Гор. Милановцу и Лозници. Ја нисам кадар био за онако кратко време похватати све узроке неједнаком успеху ових школа. Неки су већ одавно познати (на пр. да наставници морају да предају предмете, за које се нису спремали и т. д.), неки ће се показати у даљим редовима овога извештаја, а један од главнијих чини ми се да је место, да овде споменем. Мени се чини, да дворазредне гимназијице („реалчице“) треба што пре или са свим укинути или их начинити полугимназијама. У њима мора бити успех вазда сла-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бији но у полугимназијама. Оне кубуре и наставним снагама (обично по два нарочита предавача, који или морају да предају и нарочите предмете и вештине — науку хришћанску, гимнастику, певање, цртање, красноречје — или да траже ма од куд још по 2—3 хонорарна предавача) и наставним средствима и становима. И способност наставничка мора ту да страда. Морајући да предаје комаде од многих наука, или — тако рећи — у ситно, у два најнижа разреда, науке од неколико група, наставник се за неколико година мора да забатали, да огрезне у популарну лектуру, да изгуби жудњу за усавршавањем у својој струци, не добијајући никако прилике да предаје и у вишим разредима, не имајући више друштва, које би га постицало на рад, од кога би се стидео ако би заостао и т. д. Нека још уз то дође премештај по потреби службе, при коме наставник — што на жалост бива — мора да изађе и из оног врло пространог круга предмет, које је предавао, и да уђе у други са свим непознати, а тако исто пространи... и он је пропао. У Гор. Милановцу је ове године предавач који је свршио историско-филолошки факултет Велике Школе, предавао рачун, познавање човека, географију, ботанику, геометријско и слободноручно цртање, и то са 22 часа недељно. Није чудо, што они наставници дво-разредних гимназијаца, који још нису положили испита професорског, стрене за своју будућност и што сви желе и моле да дођу у полугимназије или гимназије.

Успех из науке о српском језику у похођеним школама у опште је био средњи. Томе није крива спрема наставника, који су тај предмет предавали, него прелазно стање, у коме је овај предмет још једнако у наставном плану. Јер у свима овим школама предају тај предмет наставници, који су учили историјско-филолошки факултет и који мисле полагати испит професорски из тога предмета — осим само наставника лозничког, који је тај предмет добио у пошколске године премештајем по потреби службе, а пре га није предавао. На неким местима је усвајање новог наставног програма у пошколске године омело и наставнике и ученике. На другим местима су опет наставници остали

при старим програмима, али ни тамо успех није ништа бољи — знак, да је предавање по старом неудесно. На неким се местима наставници нису никако служили школским читанкама, веле, за то, што у новом програму за српски језик то није изриком наређено и што су им се досадашње читанке за то чиниле неподесне — што ја, свакојако, надам да је погрешка, — на другим опет местима као да се нису служили њима онако и онолико како и колико би то требало. На многим местима наставници нису знали за ново и поправљено издање школске књиге *Науке о гласовима Ст. Новаковића*, на га нису ни употребили, и ако се у новом програму на њега упућује. — Оценивши успех из српског језика у похођеним школама као у опште средњи, морам рећи, да је ипак онај бољи био у шабачкој и чачанској полугимназији, на онда у горњомилановачкој гимназијици. По свему се чини, да о сталном наставном програму за српски језик у средњим школама треба још озбиљно и подуже размишљати.

Предавање српске историје проширено је на две године новим наставним планом (III и IV раз.), али тиме није много поможено; јер добре школске књиге још нема, а без ње — како сад стоји знање о српској историји — не може наставник, ако није стручњак, много учинити. За то морам овде с хвалом споменути одличан успех из овога предмета у IV раз. шабачке полугимназије. Предавач је — види се — проучио многе изворе и многобројна испитивања и радове о српској историји и оно, што се данас у том предмету зна, умео предати ученицима тако, да се по њиховим одговорима на испиту није могла опазити мука, коју је сам предавач морао промучити. И предавач српске историје у III раз. шаб. полугимназије уложио је доста труда и унео у учебник школски доста нове грађе, само што је неке партије, према дечијем. узрасту, и сувише проширио. Али је то млад наставник, коме је ово била прва година наставничког рада, и мислим, да ће он овај предмет доцније све боље и боље предавати. — Најгори је пак успех из овога предмета био у чачанској полугимназији. Из старе српске историје деца су одговарала врло слабо, а из нове ни најбољи ученици нису знали

љаци ни најзнатнијих догађаја. Предавач овога предмета добио је место у чачанској полугимназији премештајем по потреби службе у по школске године и вели да је то узрок овакоме успеху, јер је он пре тога друге предмете предавао.

Успех у географији је средњи према училима и у опште наставним средствима, која се имају за то, а о којима ћу мало ниже говорити. Због прелазног наставног програма, и што још нема добре школске књиге и добрих учила, предавање је овога предмета било најразнообразније и готово у свакој школи друкчије. По моме мишљењу успеха ће у овом предмету бити тек онда, кад се имадне добра школска књига, добра и свуда једнака учила и сталан, детаљан програм, кога ће се сви предавачи морати строго држати.

Успех у наукама природним најбољи је био у шабачкој и ваљевској полугимназији. Мени је, као нестручњаку, свакојачко било мило опазити бар толико, да су деца у овим школама заинтересована за природне науке, видећи их како пред хрипом биљака стоје као пред својим познаницима, како се диче својим колекцијама инсеката, својим брижљивим ђачким хербаријумима и т. д.

Од осталих предмета поменућу још одличан успех из немачког језика у шабачкој полугимназији и у опште, у свима школама, крајње неподељено предавање науке хришћанске и хришћанског морала. Само је у Гор. Милановцу предавач науке хришћанске предавао у неколико по новом програму (у чачанској полугимназији не знам како је предавано, јер предавач није био за моје време тамо) — свуда иначе по старом. Мени се чини, да би време било, да се при предавању науке хришћанске одбаци са свим систематско предавање црквене историје и догматике и, поглавито, учење по школској књизи на помет.

2. У-одговор на 3-ћу тач. упутства имам да кажем, да се у школама, које сам походио у опште слабо радило по новим наставним програмима, ако су се косили са старим програмима и са већ започетим радом наставниковим. Свуда ми је изнесено као узрок томе то: што су програми доцкан стигли, у по школске године. Врло је природно, да су се нови предавачи, и у опште они који свој

предмет не предају одавна, бојали оставити у пола школске године програм, којим су дотле радили. Чуо сам и како се неки предавачи не слажу с новим програмима за своје предмете; али држим, да то није било, нити би смело бити, узрок, за што по њима није рађено. Моје је тврдо уверење, да по прописаним програмима треба тачно радити — разуме се, да и при састављању програма треба озбиљно и савесно радити.

Тако нисам могао опазити у колико су се нови програми за ову школ. годину добри показали ни за оне предмете, на које сам — као што рекох — нарочито пазио. Ипак сам на овом путу изменио у неколико своје мишљење о новом програму за српски језик, које ћу мало ниже изложити. Г. министар јамачно има већ пред собом мишљења свију наставника средњих школа о новим програмима. Та мишљења треба добро проучити пре него што се приступи дотеривању оних програма. Једно пак могу сад рећи, да је тврдо мишљење моје и многих одличних наставника ових школа, које сам походио, да сталне програме још не треба доносити, док се садашњи наставни план још коју годину у пракци не огледа.

За српски језик ја мислим сада, да би још одамах за ову годину требало узети овакав програм: да се цела граматика учи два пут — један пут на основи синтактичној, а један пут систематски. У I раз. да се укратко пређе цела граматика — најглавнији закони — на основи синтактичној, као што је и у новом програму било, само да се оно у новом програму још поправи и усаврши, да се додаду неколика правила правописа и интерпункције (кад треба писати велико слово, кад се пише с почетка, кад долази тачка и т. д.). У II раз. на такој истој основи опет у кратко цела граматика, само сад мало више и потпуније по у I раз. У оба ова разреда да се програмом што више упућује на практичан рад (читање и учење на помет народних песама, приче и т. д., писање по причању и самостално састављање, пажња на правилан говор, декламовање и читање на глас и т. д.). — У III и IV раз. могла би се онда лако и с успехом прећи цела граматика систематским редом. За све разреде да се удесе особите читанке, у којима

да буду до пола примери за свако правило у граматици, а од пола примери за читање. За прва два разреда требало би по овом написати нарочите граматичице; а док се то не би учинило, доста би било дати детаљан програм. За III и IV разред може онда још за дуго послужити граматика Ст. Новаковића, која би изостављењем многих примера (који би ушли у читанку), скраћењем неких партија (н. пр. II дела) и почесним дотеривањем при новим издањима постала потпуно удесна школска књига. — Онда би се и старословенска граматика у V раз. могла много пространије и успешније предавати и уз њу поновити готово сва српска граматика. Али још једном велим: програми треба да се израде брижљиво и детаљно, па да онда за предавача постану закон, који се не сме газити.

У програм би требало унети још један педагошки пролис, који се у нас, на жалост, слабо врши, а који је још код старих Латина исказан био красном пословицом, а то је: да се у сваком старијем разреду најпре за који месец дана *понови* све, што се учило у млађем, па онда да се пређе на ново и непознато.

Напослетку ћу овде још напоменути, да ја толико полажем на добре програме, да мислим: да на њих не треба ни трошка жалити и да их треба наградити онако исто као и добре књиге.

3. На 4. тач. упуства имам да кажем ово: свуда има наставника, који поред предмета своје групе предају по један или по два предмета друге групе, за које немају спреме и које су силом околности примили. Али то би још могао и проћи; него има предавача, који не предају ни једног предмета своје групе. Тако сам већ поменуо по једнога предавача у Гор. Милановцу, Лозници и Чачку. Тако је у Шапцу један предавач, коме је група биологија, предавао рачун, нем. језик, хемију и минералогiju. У многим пак местима нема предавача за поједине вештине, а понеке вештине предају нестручни људи (н. пр. у Гор. Милановцу један предавач предаје и срп. језик и красноречје). Како су наставници који предају „силоом околности“ предмете туђе групе, махом млади предавачи, који још нису положили испита професорскога, те

им је у таким приликама закон о испитима проф., који је и онако пре времена дошао, постао право страшило, — то би требало нарочито назити на размештај старих и на постављање нових наставника.

4. На тач 5. упуства нисам кадар г. министру никака извештаја поднети. Оценити потпуно способност и моралну вредност наставника, веома је деликатан посао, који није можно извршити ономе, који на два три дана неку школу походи. У местима, у којима сам школе походио, нико ми се од грађанства није потужио ни на ког наставника. Међу тим опазио сам, да је и у унутрашњости Србије, као год и у Београду, грађанство немарно према раду у школи. На толико испита у пет средњих школа у Србији, ја сам видео свега два-три ђачка родитеља.

Извештавати се од школских старешина (директора) „о уредном вршењу дужности појединих наставника, а тако и о њиховом понашању у заводу и ван завода“ врло је незгодно. Директорова је дужност по закону, да о свему томе непосредно извештава самога г. министра. Ако је директор савесно своју дужност вршио, онда не би имао ревизору ништа ново казати; ако ли је несавестан био, онда не знам шта би га могло побудити, да оно, што је крио од највише претпостављене власти, открије нижој — и то привременој — претпостављеној власти? И колико би му се онда могло веровати?! И у какав би положај онда он сам себе стављао?! За то сам ја ради свега овога — а према тач. 5. упуства — могао само то радити: да директорима напоменем, да им је напредак школе, која им је поверена, најсветија и највиша дужност и да треба да се, без икаквих обзира, старају, да се тај напредак постигне.

5. С одговором на тачку 6-ту упуства стоји онако исто као и с одговором на тач. 5. Ипак, колико сам могао опазити, чини ми се, да је ред и дисциплина школска релативно најбоља у шабачкој полугимназији; јер је — разуме се — ред и дисциплину много лакше држати у дворазредној средњој школи, у којој има свега 20—30 ученика.

6. „Збирке разних научних срестава“ (тач. 7. упуства) махом су у свима средњим школама, које сам походио, слабе и, што је још горе, неједнаке.

Што једна школа има, нема друга, а што све заједнички имају, то је обично старо и неупотребљиво (н. пр. старе карте, старе ботаничке слике и т. д.). За неке предмете немају школе најпотребнијих учила. Тако н. пр. барометра нема ни једна од похваљених полугимназија. У Шанцу има напирни, рељефни и небесни глоб, у свима осталим само напирни, који је понегде дугом употребом постао већ неупотребљив. У дворазредним средњим школама има учила, која нису потребна тим школама н. пр. кутија с минералима (а минералологија се сад у I и II раз. не предаје) и збирка старих српских воваца (модела), а историја се српска никад није предавала у прва два разреда. Исто тако има скоро у свима овим школама историјских слика за општу историју, која се више не предаје у нижој гимназији. — Школске библиотеке су у опште врло сиромашне и стручних књига имају врло мало. Осим чачанске полугимназије н. пр. ни једна више школа нема Миклошићеве *Утор. слов. граматике*, мало која има које дело Даничићево, — а ипак у свакој овој школи има по један, а по негде и по два предавача, који ће полагати професорски испит из српског и словенског језика с литерату-

ром. Најсиромашнија је још библиотека горњомилановачка, која свега, с атласима и картама, има 108 комада и у којој је једина боља књига *Гласник уч. друштва*, па и од те књиге има само 38 свезака. О свему овоме рекле су ми школске колегије да ће поднети г. министру опширне извештаје.

7. На послетку да напоменем (тач. 8. уругства) да ми се учинило, да су беленке испитне у опште биле доста благе.

Зграде школске, осим шабачке полугимназије, све су, мање-више, неудесне. Или су јако опале, или тескобне, или немају довољно одељења за све школске потребе, или немају дворашта и т. д. О свему овом, као и о школском намештају, има г. министар већ јамачно извештаје од школских старешина.

15. Августа 1882. год
у Београду.

с особитим поштовањем,
СВЕТ. ВУЛОВИЋ
проф. вел. школе“.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ ДИРЕКТОРА СРЕДЊИХ ШКОЛА

7.

ПОЖАРЕВАЧКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

„Господину Министру просвете и цркв. послова,

Част ми је овим поднети Г. Министру под њ. извештај о стању школе управи мојој поверене за минулу 1881—2 шк. год. у овим подацима.

1. У почетку школске године уписало се у ову школу по свима разредима 168 ђака, и то: 123 мушкарца и 45 девојчаца. На поједине разреде овај број делио се овако: I раз. 101 ђак (75 мушк. и 26 дев.), II раз. са 35 ђака (28 мушк. и 7 дев.), III раз. са 22 ђака (12 мушк. и 10 дев.) и IV раз. с 10 ђака (8 мушк. и 2 дев.).

2. Школску годину довршило је и испите полагало свега 149 ђака и то: 108 мушк. и 41 дев. Посебице по разредима било их је: у I 85-оро.

(62 м. и 23 дев.), у II — 32-је (26 мушк. и 6 дев.), у III и IV раз. број уписаних.

3. Течајем године отпало је у два нижа разреда свега 19 ђака (15 м. и 4 дев.) из разних узрока и то 5-рица (2 мушк. и 3 дев.) прешли су у друге школе (3 из I, 2 из II раз.), 9-рица отишли су неки због сиромаштине, неки због лошег учења на занате или у трговину (1 из II, остали из I раз.), 1 (из I р.) отишао у село да ради земљу, тројица су одлучени из школе с правом на испит (сви из I раз.), а 1 је (из I раз.) отпуштен из овог завода на свагда.

4. Општи резултат успеха ученичког износи 3¹⁰/₁₄₉. Од 149 ђака који су школу довршили, прелази у старије разреде на чисто њих 75; дакле 1 више преко половине, и то: из I р. у II

WWW.UNIJ.BG.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

34-ро (21. м. и 13. дев.); из II у III — 19 (13 м. и 7 дев.); и из III у IV — 17-ро, (8 м. и 9 дев.) и из IV у V р. 5-рица. Од осталих 74 ђака, који на чисто не прелазе, понавља испите њих 37-ро и то: у I. раз. 22-је (15 м. и 7 дев.), у II р. 7-рица, у III — 3-је (2 м. и 1 дев.) и у IV раз. 5-ро (3 мушк. и 2 дев.). Разред начисто понавља њих 35-ро, и то: I р. 29-ро (26 м. и 3 дев.), II р. 5-рица, III р. 1, а IV раз. ни један. Два ученика још нису полагали испите из свију предмета.

5. По владању било је ђака:

а, *примерних* 80-ро, и то у I р. 45-ро (22 м. и 23 дев.), у II раз. 14-ро, (8 м. и 6 дев.), у III раз. 15-ро (5 м. и 10 жен.), а у IV раз. 5-ро (3 м. и 2. дев.)

б, *добрих* — 51, и то: у I раз. 29-рица, у II раз. 12-рица, у III р. 6-ца и у IV 4-рица.

в, *лоших* — 18-рица, и то: у I р. 11-рица, у II р. 6-рица, у III ни један и у IV р. 1.

6. Што се дечијега здравља тиче, оно је било повољно, деца нису патила ни од какве редњичине, нити је било каквог случаја дуге болести код кога год. Нешто због доброг здравља, нешто због озбиљне пажње, да деца без оправданог узрока не изостају — допринело је, те су деца уредно у школу долазила и од толиког броја ђака само је I одлучен из школе због изостанака. Па и наставници били су већином здрави, и ако је когод за краће време боловао или одсуствовао, увек сам се старао да су часови одсутнога по могућности замењени, а ако замене није могло бити, отпуштао сам дотични разред кући да другима не смета

7. Било је и једног смртног случаја у заводу, али баш на завршетку шк. године. На име једна ученица из III раз. умрла је на 7—8 дана пред Петров-дан, пошто је испите из тог разреда положила.

Да овај извештај буде потпунији, изложићу и овом приликом одговоре на она питања из расписа г. Министра од 17. Маја 1880. год. ПБр. 2273, који би могли послужити као материјал за тачније познавање овог завода у минулој шк. години. Уздржаћу се да и у овај мах понављам одговоре на сва питања постављена поменутих расписом, питања која су најпотпуније испуњена и најбрижљивије

развијена од стр. проф. збора и потписаног у претпрошлој години, која сам част имао послати Г. Министру као свој извештај и на која и сада одговорити, значило би понављати једну исту ствар баз праве потребе.

Одговоре моје свешћу на ово:

1. Сви су предмети предавани у границама наставног плана и по програмима с обзиром на наставне програме, који су у другој половини шк. год. прописани и овамо на употребу послани.

2. Због прелазног стања које је у школи настало увођењем у течају године нових наставних програма сви су предмети (осим рачунице и немачког језика у 3 нижа разреда) свршени мало доцније, већином у Мају, а остатак времена до испита употребљен је на објашњење тежих партија из појединих предмета, пропитивање и изокругљивање предмета ради потпуноће.

3. Професорски савет сопственом својом иницијативом није се бавио никаквим питањем о настави у минулој години. Само она питања, у којима је од министарства тражено његово мишљење, расправљао је и његове одлуке достављене су г. Министру у своје време.

4. У погледу на давање писмених задатака вршен је распис од 19. Децембра 1866. године Бр. 3712.

5. Према овом наставном плану ни један разред у нижој гимназији није сад преоптерећен предметима, а пазило се и на то да тежи предмети заузму оне часове кад су деца најсвежија.

6. Преко године даван је ванредно одмор ученицима, 20. Новембра због причешћа, о св. Јовану због многих свечара међу ученицима, на Тодорову суботу због причешћа и 3. дан Духова због црквене славе, — али је то увек накнађивано учењем у четвртак по подне.

7. Сваки ученик и из сваког предмета добијао је најтачније по једну оцену у 2 месеца, у разредама са мање ђака добијали су ови и по 2—3 оцене кроз 2 месеца.

8. Међу ученицима који су школу довршили кажњено их је одлуком проф. савета свега 6-рица и то: у I разреду 32, у II — 13, у III — 6 и

WWW.UNIBR.PS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

у IV 5-рици. Кажњавани су обично затвором, а поименце за ове кривице :

- а. За неоправдане изостанке,
- б. За неуредно доношење или израду писмених задатака,
- в. За немир и чешће иступе, у школи на часовима или ван ових,
- г. За неуљудно понашање ван школе,
- д. За пушење на јавним местима и око школе,
- ђ. За играње крајцара (коцкање) на јавном месту,
- е. За неиздржање мање казне, и
- ж. За псовање.

Осим ових казни, проф. савет казнио је привременим одлучењем из школе 3 ученика I раз. и то : 1 због изостанака, 1 због владања и 1 због омање крађе. Даље, одлучио је једног ученика из I раз. из овог завода на свагда усменом одлуком.

Омањим кознама као : опоменом, укором, стојањем или клечањем кажњивали су наставници ученике на својим часовима ради одржања реда при предавањима, али о тим казнама није вођен рачун. Казном затвора нису кажњаване девојчице, тако исто ни клечањем.

9. озбиљних случајева непослушности међу децом није никако било.

10. Ове године кабинети нису ничим обогаћени. Књижница школска добила је неколико приновака, од којих нарочитог спомена заслужују „Radovi“ и „Гласници,“ којих завод има сад у потпуном броју.

Бр. 253.

22. Јула 1882.

Пожаревац.

Господина Министра
ПОНИЗАН

ДИРЕКТОР ПОЖАРЕВ. Н. ГИМНАЗИЈЕ,

СИМА Ј. ФИМБИЧ “.

8.

ЧАЧАНСКЕ НИЖЕ ГИМНАЗИЈЕ

„Господину Министру просвете и цркв. послова,

По распису г. министра од 17. Маја 1880. год. Бр. 2273. учтиво подносим извештај о стању чачанске ниже гимназије за школску 1881—1882. г.

I *Наука хришћанска* предавана је у почетку школске године по наставном плану и старим књигама, а кад је изишао нов наставни програм, онда је вероучитељ удесио своја предавања по истом и ученици су имали оне ручне књиге, које су тим новим наставним програмом прописане.

Српски језик предаван је у сва четири разреда по књигама г. Ст. Новаковића. Због новог наставног плана ученици III и VI разреда ове су године заједно слушали основе, јер су ученици IV разреда прошле године учили синтаксу у III раз.

Немачки језик предаван је по Трауту. Ученици су код куће свако вежбање написали и у школи је то пред наставником читано и поправљано. Сем овога наставник је ученицима диктирао један део граматике по Хајзу. —

Географију је у сва три разреда наставник диктирао. Ученици су много труда поднели, пишући предмете у школи, а по том су код куће све по ново преписивали.

Пошто се много дангубило око диктирања, у школи је мало времена остављено за прочитивање. Предмет није довршен онако, како се новим наставним програмом прописује.

И *Српска историја* диктирана је ученицима у оба разреда. У III разреду рађено је до 1459. год. а у IV. историја српска није довршена. Наставник географије и историје премештен је био у Лозницу, а његов заменик из географије пропитао је оно, што су ученици до његовог доласка учили, а из историје у IV је разреду у кратко прешао оба устанка.

Познавање човека предавано је по књизи; „*човечије тело и његови неги*“ од Мите Петровића. Предмет је још допуњаван наставничким белешкама. Са два часа није могао наставник да сврши предмет, него је узео још један час ванредно.

Ботаника је предавана и то: Анатомија биљака, ћелије и судови по Лајнису; органогробија и систематика по Покорноме, а фитографија у изводу по ботаници Панчићевој. Аналитички рад ботанике ученици су радили по флори околине Београда од Панчића.

Зоологија је предавана по књизи К. Црногорца и допуњавана белешкама наставничким по Брему.

Физика је диктирана по популарниј физици Гауа. Диктандо износи 12 табака. Предмет је свршен месеца Маја и то по наставном програму.

Хемија је диктирана по Рамелсберговој хемији. Диктандо износи 20 табака. Уз хемију предавана је у кратко минералологија, јер су ученици овога разреда минералологију и у I разреду учили.

У предавању *Рачуна* ученици су имали ручне књиге Мочникове. Али нарочито у I разреду није се могло предавати по новом наставном програму из ових књига; с тога су ученици бележили и памтили правила, која им је наставник усмено казивао, пошто је претходно примерима на табли објашњавао оне рачунске операције из којих се правила изводе.

Алгебра је у почетку школске године предавана по Мочнику, а кад је из штампе изашла Алгебра Ст. Марковића, онда су ученици набавили књигу и тако је предавање доцније удешено по наставном програму.

Геометрија, геометријско цртање и космографија предавана је до Априла и тада је наставник тих предмета поднео оставку и престао да долази на дужност. Остали наставници поделили су истина ове предмете међу собом и само неколико часова могли су ученике из њих пропитивати, да би ученици имали двомесечне оцене, али ново ништа нису могли из тих предмета предавати. Испит је и из тих предмета држан.

II У чачанској нижој гимназији било је само неколико случајева задоцњавања од школе и то од ових ученика, који су имали стан далеко од школе.

III Ове су школске године четири ученика, који разреде понављају, одлучени из школе од јав-

ног редовног учења с правом на испит и то тројица су кажњени због владања а један због неоправданих изостанак. Тројица су били из I а један из II разреда. Но ни један од ових искључених ученика није се јавио на испит, нити су се враћали у школу. У опште кажњено је свега 35 ученика и то највише због несташлука у школи и ван школе.

И овом приликом част ми је изјавити учтиво г. Министру да би веома нужно било закон о казнама изменити у том смислу, да я поједини наставници и директор могу казнити ученике за разне иступе одмах без решења проф. савета, као што сам и актом мојим од 4 Априла ов. год. Бр. 52. господину Министру предложио.

IV Књижница је ове године умножена са неколико књига и мапа, а сем тога школа је добила још од министарства збирку старих српских сребрних новаца и збирку окрека, а сем овога поједини наставници поднели су ми спискове по разним струкама да се набаве књиге, како би се могли спремати за професорске испите. Ја сам те спискове послао г. Министру, али школа још није добила те књиге.

За физику и Хемију школа има збирку Бопову. Нужно би било да се природњачки кабинет умножи са бољим апаратима, јер би тада ученици могли у пракци да виде све оно, што им се из ових предмета предаје.

V Школска је зграда општинска и одговора потпуно потреби за коју је намењена.

Бр. 194.

16. Августа 1882.

у Чачку.

директор чачанске н. гимназ.

Васа Филиповић.

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА
ЗА 1881—82. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

IV

ИЗВЕШТАЈ

г. Живка Поповића, професора, о београдским основним школама

„Господину министру просвете и цркв. послова,

Приликом овогодишње ревизије основних школа у овој вароши опазно сам пре свега, да су неки учи-

тељи били мање, а неки више оптерећени радом у школи. Тако су једни предавали само у једном разреду с мање од 50, а други или у два разреда с мање од 50 или у једном с више 50 од ђака. Ово може на послетку овако још које време и остати, ако би материјално стање школске општине заслуживало каквих

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

обзира. Али не само ради олакшице учитељу, него и у интересу напретка ђачкога треба у почетку нове школске године додати још по једнога учитеља свугде где је ове године радио у два разреда с више од 50 ђака један учитељ. А таквих је случајева било само у мојем ревизијском кругу на два места, на име: у I и II разр. женске школе у Палилули и у I и II р. женске школе на Сави.

И прошле школске године као ревизор основних школа у округу београдском предложио сам, а и сад понављам, да се укине она наредба, по којој учитељи морају водити дневник предавања својега и списак кажњених ученика. Разлог ми је, што се не може од стране ревизора ни на који начин контроловати, да ли је дотични учитељ доиста предавао и кажњивао преко године онако, како је у реченим књигама забележио. Шта више не може се дознати поуздано ни да ли је тај дневник и списак од почетка школске године вођен или је тек пред испит написан. А по мојем мишљењу не треба никако ни да буде наредба, чије се извршење не може како ваља с надлежне стране контроловати.

Још ћу и овом приликом напоменути, како је већ крајње време, да се озбиљно ревидује садањи распоред предмета за основне школе, који нагомилавши без неопходне потребе много предмета јако терети и учитеље и ђаке нарочито у трећем разреду. Ма да су стручна лица у првом реду позвана да изреку свој суд о поменутом распореду, опет неће бити с горега ако и ја кажем свој назор, по ком би се он редуковао тако, да се у напредак предаје:

У I разр. — 1. Молитва Господња. — 2. Вежбање у говору читању и писању. Разликовање самогласних и сугласних 3. Вежбање у усменом и писменом рачуну у сва четири проста вида (до 20). — 4. Одговарање на вечерњи и јутрењи.

У II разр. — 1. Св. историја новог завета. — 2. Читање и вежбање у лепом писању. Разликовање именица и глагола. — 3. Рачун усмен и писмен у сва четири проста вида (до 100). Познавање мера и новца. — 4. Разумевање мапе. Познавање вароши или среза и суседних срезова и опис знатнијих историјских догађаја и личности у њима. Опис важнијих домаћих животиња, биљака и минерала (из сва три царства до 20 екс.). — 5. Одговарање на служби. —

У III раз. — 1. О правој вери. — 2. Читање и вежбање у брзом писању. Разликовање свих врста речи. Разликовање родова, бројева и лица. — 3. Вежбање у читању на цркв. језику. — 4. Рачун у сва четири проста вида са задацима из живота. — 5. Географија краљевине Србије и опис знатнијих историјских догађаја и личности у њој. Опис важнијих

отачаштвених животиња, биљака и минерала из сва три царства до 100 екс. — 6. Херувика и причасно.

У IV разр. — 1. О добром владању и хришћанском надању. — 2. Вежбање у читању старог правописа и у правилном лепом и брзом писању и преписивању. Разликовање главнијих именских и глаголевих облика. Разликовање главних и споредних речи и реченица. Вежбање у употреби правописних знакова. — 3. Читање на цркв. језику. — 4. Рачун простим правилом тројним и десетним разломцима (с два децимала) — 5. Географија свију области, у којима Срби живе, и историја српскога народа. — 6. Појање недељних и празничних тропара. — 7. Вежбање у цртању.

На завршетку овога извештаја својега не могу пропустити, а да не захвалим господину Министру на поверењу, којим ме је извучео одликовати, одредивши ме за извршника једнога тако цењеног посла.

14. Јула 1882 год.

у Београду.

РЕВИЗОР

осн. школа у вар. Београду за 1881—2. школ. год.

Ж. ПОПОВИЋ,

проф. београд. гимназије.

V

ИЗВЕШТАЈ

г. др-а Марка Лека, професора, о београдском основним школама

„Господину министру просвете и цркв. послова,

Писмом г. министра од 10. Јуна 1882 ПБр. 3271. наређено ми је да као овогодишњи надзорник прегледам неколико београдских основних школа и то оне које је г. В. Карић професор београдске гимназије имао да прегледа, но није због слабости доспео. Према томе мени су у део пале мушке и женске основне школе код Саборне цркве, о којима част ми је, по припослатом ми упутству, поднети под 1 приложени специјални извештај а у следећем усуђујем се напоменути неколико општих примедба о предавању појединих наставних предмета.

Сви предмети прописани распоредом од 17. Септембра 1871. предавани су са више или мање задовољавајућим успехом. По најслабији успех показао се у телесном вежбању и црквеном певању.

За телесно вежбање нема ни у мушкој ни у женској основној школи удесних локала, раде без икаквих гимнастичких справа, и авлије су при том калдрисане тако да деца не смеју ни слободно трчати а где ли да се у свакању вежбају.

Певање је сасвим монотono и управо несносно, те према томе не приноси ни у колико намењеној цели,

нарочито се то примећује у III и IV разреду, где би већ требало увести *певање из нота*. Певање црквених и других песама у дуету, могло би се на тај начин врло лако постићи.

Наука хришћанска предаје се у I и II разреду доста добро; у два виша разреда пак врло непотпуно. Да би ученици старијих разреда од науке хришћанске имали истините вајде, требало би на сваки начин обратити *много већу пажњу на саму примену* ове науке, но што се то досад чинило.

Из рачуна успех је у опште врло повољан, нарочито при усменом рачунању види се приметна лакост. Што се тиче познавања нових мера, ту је знање врло лабаво а не може се у осталом много више ни изискивати, кад деца никад нису можда ни имали прилике да их виде. На сваки начин потребно би било наредити, да се што пре за основне школе набаве нове мере, и то једне просте теразије са тековима до једног килограма, један метар и мере за течности до једне литре.

У црквено-словенском језику, у колико сам имао прилике да приметим, напредак је врло спор, читање је и у настаријем разреду, доста погрешно. Овај предмет требало би или сасвим из основне школе изоставити или га предавати потпуно, као што се и други језици изучавају.

Земљопис и јестаственица. Код ових предмета доминира још јако, механично учење на памет. Они се изучавају строго по књизи или по издиктираним рукописима, место у екскурзијама, експериментално и по слободном казивању. *Земљопис* требало би у почетку само у том обиму предавати, у колико би се деца могла темељно упознати са околином места у коме живе. На тако добивеној основи лакше би било постепено разгранавати знање из земљописа. Зато би дакле врло нужно било ставити у дужност учитељима или учитељкама да преко године 7—8 пута *по цео дан* *изађу са децом у околне пределе*. У тим екскурзијама највећма би се увајдили из *јестаственице*. Пошто би се напоследку ученицима задавало да опишу све оно што су у путу видели, нашли и научили, дала би им се најзгоднија прилика да се вежбају у изради *самосталних писмених састава*. Овом приликом имао би да напоменем, како се у опште тој тако важној страни наставе из *српског језика* врло слаба пажња поклања. Од II разреда већ требало би да се ученици у већој мери вежбају у самосталној изради појединих реченица, а у III и IV задавати им чешће различне писмене саставе.

Историја се такође у основним школама предаје углавном из књиге или из рукописа. Ово за ученике штетно и теретно *писање појединих предмета* требало би у основним школама строго забранити. За исто-

рију не би требало давати деци ни нарочите књиге, много мање још диктирати им целу историју. Страван успех из овог предмета могао би се у основним школама постићи једино предавањем *по слободном причању* а и читањем извесних интересантних партија из историје, у школи.

Напоследку што се *женског рада* тиче, ту би се могло казати да је успех по најбољи, само да су сви они онако укусно изложени и ваздан дотеривани многобројни радови, саме ученице, без велике туђе помоћи, израдиле.

15. Јуна 1882.

Београду

Понизни

Др. М. Ј. Леко,
проф. беогр. гимназ.»

VI

ИЗВЕШТАЈ

г. г. А. Поповића и Ђ. Милијашевића, професора,
о основним школама Крагујевачким

Г. министре,

Подносећи вам засебно извештај о успеху и раду појединог учитеља и учитељке у вароши Крагујевцу, молимо вас за допуштење да, под утицајем на испитима добивених утисака, изнесемо овом приликом своје неколике мисли о оним фактима, које би ваљало унети у основну наставу у опште, те да она утиче плодније на свеколико развиће наше омладине, и да оно знање, које се у школи разбира, постане поуздана тековина, којом ће се ученици истински користити у даљем образовању и животу свом. Многе умесне мисли о коренитим реформама у основној настави изнесене су, последњих година, у ревизорским извештајима, обухваћене су у предлогу г. министра просвете за реформу основних школа, и довољно су разабране у Просветном Савету приликом претреса тога предлога. С тога ћемо се овде дотаћи само оних факата, који су за сада најпотребнији, као што су н. пр. ови:

1. Да не би катихетичним методом написане књижице за предавање хришћ. науке, утицале и даље штетно на учење осталих наука, ваљало би, што пре, заменити те књижице одабраним приповеткама старог и новог завета.

2. Ваљало би што пре порадити на томе, да се напишу, генетичким методом, ручне књижице ученичке за српски језик јестаственицу и физику. И најдетаљније програме неће моћи многи учитељи ни разумети како ваља, а камо ли остварити без подесних књижица за ученике. Са оваким ручним књигама не би се генетички метод на зло употребљавао, да се, на прилику, у I раз. разбирају разуме се погрешно,

чак и сложене реченице, док у неким школама у IV раз. многе ученице не распознају обичне речи. У овом послу могу послужити за углед нове израђене рачунице за писмено и усмено рачунање. Познато нам је такође да су оваке ручне књижице у велико обрађене у немачкој, чешкој и руској литератури школској.

3. Мислимо да је већ време да ученици престану исписивати, механичним путем, она фразаста и неразумљива за децу писма из »писм. састава«. У овом би се послу могли учитељи послужити врло згодно »упутством за предавање српског језика« од г. М. П. Шапчанина, док се још боља читанка не изradi.

4. Место писменог рада са простим разломцима, или и поред тога посла, требало би, ради десетног система мера и новаца, предавати у IV разред десетне разломке са којима је рад много простији и разумљивији.

Да би се постигла боља дисциплина у основним школама требало би:

1. Да најстарији и најспремнији учитељ води бригу о изостанцима учитељским у варошким школама;

2. Да исти учитељ прегледа у окр. варошима са ревизором и староцем, а у осталим местима само са староцем, књиге уписнице у свију учитеља, и да обрати пажњу на оне ученике, који прелазе или не прелазе у старији разред.

3. Да ревизорима буде дужност, да прегледају и поправљају учитељски рад у школи, докле не буду одређени нови надзорници. Ово би се нарочито могло постићи у свима окр. варошима. И

4. Да о изостанцима ђачким поред учитеља било у споразуму с њиме, било и без њега (што је по некад врло потребно) води што већу бригу школски старалац, и да о томе извештава, како му је кад згодније, најстаријег учитеља, ревизора и полицијску власт.

Благодарни на поверењу, којим смо одликовани, јесмо господину министру

5. Јула 1882. год.

Крагујевац.

покорни
надзорници крагујевачких основ. школа,
професори краг. гимназије:

А. Поповић.

Ђ. Милијашевић.

VII

ИЗВЕШТАЈ

Г. Жив. Живановића, суплента, о стању основних школа у округу београдском

„Господину Министру просвете и црквених послова

Наименован актом господина министра ПБр. 2778 у мају, да прегледам основне школе у окр. београд-

ском, — ја сам се у јутру првог Јуна кренуо на пут по важном послу који ми је намењен, и двадесет деветог јуна у вече вратио сам се с те дужности. — Преглед школа предузео сам редом по срезовима, прегледав прво школе у срезу врачарском, па грочанском, космајском, колубарском и најпосле у срезу посавском. Част ми је поднети господину министру о томе свој извештај.

У целом округу има у 1882 год. 49 школа. Испити су држати у 46 школа. У три школе (у Умчарима где је учитељ дао оставку, у Лисовићу одакле је по молби премештен, и у Сремчици где је учитељка одавно болесна) нисам држао испит.

Од ових 46 школа 45 јесу мушке школе, а само у варошици Гроцкој 1 је женска школа са сва четири разреда. Од ових 45 мушких школа само је опет грочанска школа подељена на два одељења, а у свима осталим ради по један наставник са по три разреда. У 45 мушких школа раде учитеља 39, а учитељке у 6 мушких школа, а седма је у женској грочанској школи. Учитељка је била и у Сремчици, где због болести њене није било испита.

У 49 основних мушких и женских школа у окр. београдском (рачунајући и оне три тренутно затворене школе) радио је у току ове школске године 41 учитељ и 8 учитељака (7 у мушким и 1. жен. школи).

У четрдесет и шест школа где је држат испит, нашао сам ове успехе:

Слабих = 2 (оба учитељи).

Добрих = 13 (учитељке 2 и учитеља 11).

Врло добрих 21 (учитељке 3 и учитеља 18).

Одличних 10 (учитељке 2 и учитеља 8).

Као што напред поменух, у три школе — због наведених узрока — није било испита, но ја сам у Лисовић и Сремчицу ипак ишао и тамо сам из уписнице пребележио број уписаних ученика у почетку ове шк. године.

У засебном прилогу, који сачињава саставни део овог мог извештаја означена су по имену места где су школе, наставници, успеси, чистоћа, дан и трајање испита, број ученика: уписаних, испитаних и оних што ће прећи у старије разреде. У том се извештају налази такође и о школским зградама — свакој понаособ — у кратко казато у каквом је која стању.

На овом пак месту имам још само да говорим о неким општим приликама, које владају у нашој основној школи, поименце какве сам видео у београдском округу, а биће да се стање ствари и по свој земљи мало разликује од овог, које сам видео.

На прво место долази *посећавање школе*.

Школу походе деца — врло неуредно. Чисто да се човек чуди и овом успеху, кад види онај огромни

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

број изостанака дечијих. Сви без разлике: богати и сиромаси, ту су се изравнали. Не бити 50 дана у години (осем празника) у школи то није никаква реткост. Има их доста који су зашли и у другу стотину изостанака. Тако у тој обмани дотично се дете зове „ђак« и тако чека и он и родитељ и учитељ испит, на коме и родитељ и ђак врло безбрижно седе, а не даћа сусстиже оног трећег, који у највише случајева најмање кривице има. Не вреди онда ни најбољи наставник, кад се он сатр'о говорећи тако рећи сваке недеље другој деци, јер ко је долазио ове недеље, неће га по свој прилици бити друге недеље и обратно. Зау овсм нема лека. Учитељ је немоћан. Кмет воле више своје људе но учитеља и школу. Кад се погледа подубље ово стање ствари, онда ће се обавезном наставом, или — са наређењем да бар пола за школу дорасле деце иде у школу — бити са свим срећно бар за дуго време од данас.

Осем ових, који и долазе и не долазе, има много ученика из свију разреда, који у течају године са свим оставе школу. Мало ниже навешћу и бројеве уписаних ученика и ових који су били на испиту. Ови што су на испит дошли — и ако и сами имају грано много изостанака — ипак се могу рачунати као редовнији гости у школи.

Ово је целокупно бројно стање ученика у 48 основних школа у окр. београдском:

	I р.	II р.	III р.	IV р.	
Уписаних	914	532	334	13	ученика
Било на испиту	620	439	259	9	ученика
Није дошло на испит	294	93	75	4	ученика.

Свега ученика (и ученица) по сва четири разреда, уписало се у целом београдском округу 1793
 Било на испиту (т. ј. иде у школу) 1329
 Није било на испиту (тј. неуредно иду) 466 ученика.
 Из овог прегледа може се видети и то:

Деца што су мања (и у мањем разреду) више отпадају од школе. А што се више прореди кроз старије разреде, то после мање отпада.

По бројним податцима имам још да поменем да ће ове године довршити и оставити данашњу основну школу њих 249 ученика и то:

По селима из III разреда свршавају	242	ученика
У Гроцкој из VI разреда свршавају	7	ученика
	свега 249	ученика.

Из свију ових података, а узев величину, насељеност београдског округа, број становника и број школа, можемо исвести закључак: Да воља за школом у београдском округу — оличена у 1793 уписана и у 1327 на испиту присутних и 246 свршених ученика — не стоји на добром ступњу.

У томе погледу има врло мало изузетака. Леп пример похођења школе даје село Кораћица у срезу космај-

ском. Ту има највише деце. Има их толико, да је време да се та школа подели, и да се тамошњем старом учитељу, који је скоро данашњи сав подмладак тога села књизи научио, да помоћи. Остала села више мање колебљиве су среће у томе. Ваља поменути да се на по неком месту, где има дућанија или други који човек што је »прсшао света,« и женско дете даје у школу, јер осем у Гроцкој иначе нигде нема женске школе. Свуд по селима има женске дечице, где једно где двоје, где троје и т. д. — 62 ученице. И ту је Кораћица најбоља. Пети део скоро има у њој од овог броја т. ј. 12 ученица. У једну принову наших школа спадају и Циганчићи, који су гетово вазда добри ђаци. Но њих нема много.

Једна сажаљена достојна околност јесте та, да села око Београда (осем Жаркова), дакле срез врачарски и део грочанског, врло неуредно дају децу у школу. А што се дубље иде тамо Шумадији, то су и деца боља и боље иду у школу.

На друго место долазе школске зграде.

Зграде у опште не ваљају. И ако би се строго поступало ваљало би их многе затворити, и то одмах. Но општине су навикле да шаљу децу у те куће па сваки протест, опомена, жеља или наредба не помаже. Ако им се пак школе затворе, то велика већина једва чека да се школе опрости. Дакле о затварању школе ваља мање говорити. Но пре ако може бити, да се општине принуде, да школе оправа, или нове направе. У оделитом извештају означено је каква је која школа. У нове школе »по плану« које су дика и понос свом селу и општини спадају школе у Баћевцу, Сремчици у Петци, у Сибници (и зида се нова у Парцанима). То су највеће, најтврђе и најлепше. У други ред долазе такође као нове школе, но тање зидане или су од слабог материјала: у Малом Пожаревцу, у Вреоцима, у Јунковцу, у Баричу, у Конатицама. У доста гломазне грађевине старог кроја, са неудесним распоредом, спадају школе у Кораћици, Реснику, Венчањима, Даросави, Шопићу, Бељини. Остале школе или нису ни прављене за то за што сад служе или су прављене неспретно, или су биле старе механчине или мали кућерци, где се деца гуше. Ако има начина — треба навалити да се школе граде. Многа села имају »општинске механе«; од њих вуку велику кирију (нпр. Рипањ и т. д.). Мени се чини да би се могло наредити да се сва или у неком делу механска кирија, која није незнатна, одузима, ставља у државну касу и тако да се школе граде, где село неће само да се побрине. Села су поградила механе, рачунајући да кирија механска — од које себи кметови осигуравају плату — више вреди но приход од школе!!

Примедба. И у новим и у старим школама увек су пећи постављене несрећно, да се, мислим, бар десет

ученика морају због велике жеге (и напрасног назеба) од пећи разболети. Пећи су увек на среди дужега зида. Скамије ударају скоро у пећ и деца се прже кад буде зима. Пећ треба да је у ком било ћошку собе, и да се изнутра ложи, да тако учитељ контролише топлоту, а не да је уза скамије и уз децу, а служитељ опет — да би себи скинуо бригу за 2—3 сата — трпа од једном дрва без мере.

У свези са зградом и намештајем и са лепотом учионице стоји и *чистоћа*. Лепу школу мили се учитељу и деци држати у чистоћи. Страћару која опада, којој су прозори проваљени, која није кречена, која кисне, која је мрачна, којој је патос испроваљиват — није ласно држати чисто и при најбољој вољи. Деца пак каква дођу од куће — онаква седе у школи, чиста или нечиста. Може учитељ и чинити своје, ако мајка не учини своје, што је она дужна, онда не помаже.

Школски намештај и учила свуда су или непотпуни или их нема. Скамије су врло рђаве. Одседети у једној ружној уској и високој скамији три (а са понављањем разреда) и четири и пет година — то је пропаст за подмладак. Овом би требало учинити крај. Треба по срезовима да се разашљу мере за скамије и све старе да се истуре. Која се школа нова оправил и отвори, у њу и не дозволавати ове талпине, но одмах чисте, лепе и према узрасту дечијем удесне скамије. Велики део шк. поретка, мира, пажње и успеха зависи од добре скамије. Кад се дете мора, као на обали, да држи рукама да не падне са скамије, како ће оно онда да пази шта га учитељ учи!?

Учила су непотпуна. Нешто је остарило и поабало се, а нешто је некупљено. За набавку учила као и неуредну школ. послугу имамо од 1863. да захвалимо школским старатељима и кметовима. Треба једном те сумњиве пријатеље школске одвојити од школе и оставити учитеља нека се он о њој стара и нека свом старијем одговара. Само сам на једном једином месту нашао школу, учитеља и старатеља где су се волели и поштовали (у селу Младеновцу).

Учитељ треба да је и школски старатељ. Његов старији нек је онај који га је поставио, који му је његове способности оценио и који ће га моћи најпречим путем и осетно казнити кад се вољи закона и наредби старијег не покорават. Тај старији јесте министар просвете. Једини други ближи био би — стални надзорник школа. Данас се учитељ мора често да завађа с општином због школских потреба. *

Треба дакле тој завади учинити крај. Ако би кмет и среском начелнику куповао канцеларијски материјал или месној гимназији потребе или цркви тамњан, свуд би се он завадио, све би и капетана и директора

и професора и свештеника тужио и то све за — динар и десет пара! Овако се то улагује селу да га не збаци. Нема или ретко где да има да ће који рећи: школи школино! Учитељ се обраћа »старатељу«, овај каже то и кмету, кмет на одбор, одбор на село, и село на немаштину, на сушу, на потру или на друго што шта — док у школи нема сунђера, нема креде, нема метле, нема столице, нема дивита или има нешто у развалинама.

Крај томе био би овај: О измени закона о основним школама да се узакони, да се прирез за школу у месту (селу или вароши) покупи уз порез, да се преда среској власти и одатле да узима учитељ кад му шта треба. На узето да да признаницу. Купљено да оправда признаницом. Изасланику о испиту може показати своје рачуне, а по свршетку рачунске године (или боље због премештаја) при свршетку школске године, нек се сви рачуни шиљу вишој власти на преглед, а за злоупотребе учитељ да одговара. Што новаца претече да се не враћа општини, него да се употреби за прављење скамија и других крупнијих ствари у школи и ско школе. Тако ће бити и школе боље и село мирније. Јер као што рекох: сва завада кад је има произлази због ових набавака. А ако привидно и не излазе жалбе на видик, знак је да је учитељ поднео што је поднео, платио нешто из свог џепа. Таким би се начином одбили од школе извесни људи, који хоће сваки час да газе школску авлију и да се мешају у школске послове. Тако би ето ваљало и од школе створити једно свето неприкосновено место, коме ће чувар бити учитељ — одговоран млађи свога старијег, вршилац закона и добротвор младежи.

Из ових лоших и неприродних одношаја учитеља и села произлазе све тужбе. Истина је, да сам само на два места имао *јавну тужбу* против наставника, о чему ћу на засебном месту говорити. На много места пак дотични су желели, да ме уграбе где било на само, да ми што рекну против свог учитеља. Из овога види се, како стоји учитељ у селу. Јавно неће да га тужи. Тајно га поткопава. И свуда, кад се иде дубље и дубље за мотивима, који производе ово, свуда ће се наћи да је кривица у томе што учитељ мора да захтева од општине да набавља школи што треба, да општину трошку излаже.

Благодарени новом закону о платама учитељским — учитељи имају своју судбу у својој руди. Још кад их не би сатирали недоласци ученика у школу, још би они срећнији били.

Учитељи се с малим непохвалним изузетцима труде око свога посла. А грехота би и срамота била, кад то они сад не би чинили. Учитељи су сад као и наставници средњих школа. Сваке четврте или пете године имају 50 талира. Уз то слободан стан и огрев

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

могу да што посеју, имају велике баштине (који су људи кућевници и дуго су на једном месту) винограда мало, кола, коња и т. д., док настав. средњих школа има у 5 година својих 100 талира и више ништа, мора да живи где је скупоћа, не може ни да што посеје ни што да пожње. Све му је за новац, и то скуп новац на варошкој пијаци.

Неће ми се замерити ако овом приликом предложим да се укину *Дневници школског рада и каштига*. Ја сам пређашње године предлагао да им се печатају формулари и разашљу, да се бар то не мора лењирати. Но сад сам стекао убеђење, да то ваља сасвим укинути. Не за то што бих ја жалио учитеље, јер кад неки од њих могу бити и општински писари или ићи по неколико часова у лов по шуми, могу записати и шта су радили, али од ове ствари у истини нема настава велике користи, а изасланик у извешћу своме не може гарантовати господину министру, да то све није проста обмана. А ко зна дали је учитељ предавао оно што је за извесни дан записано у свом «дневнику шк. рада». Ко зна колико их је за својих 10 месеци опшарио, повукао за уши, колико су их клечали, колико ли у апси остали, колико ли за јаку ухваћено и преко прага ћушнуто за онај тренут. Тога свега нема тамо, а желим од срца да нема ни у истини — но стоји записано тако њих 20—30 да су малчице клечали или били мало — 2-3 часа — у затвору због тог и тог. То је све.

Ја сам тачно записао колико су њих водили те дневнике, колико њих нису. У оделитом извешћу има код сваког имена и то означено.

Од 46 наставника и наставница, где је био испит имају — дневник школског рада њих 18
немају 28

Од 46 њих
имају — дневник каштига њих 33
немају 13

Шта значи ова статистика?

Морална сведоџба дневника школ. рада јесте прилежање.

Морална сведоџба дневника каштига јесте суровост, неред.

Па шта видимо? 28 њих отказују се те моралне сведоџбе, што значи прилежање, а само њих 18 имали су је. Даље 33 њих написали су себи сведоџбу нерета у школи а само 13 нису. Ових 33 што су писали дневник каштига (о поузданости нећу ни да говорим) чинили су од страха, тек колико да имају нешто да задовоље захтеве наредбе док дневник школ. рада имају само њих 18 од 46. Па и тих 18 знају у својој савести као и оних 33 што имају дневник школ. каштига, колико су ти податци тачни; ја даље не могу о нима ништа сведочити.

Моје је мњење да се ово укине, као једна прилика која мами учитеља на два греха: или да не изврши наредбу или ако почне да пише да се огреши о савест. И код учитеља као и код деце (и код свију нас) боље је учинити да се зло не деси но учињено казнити. Дали је учитељ радио у школи или не, има доста и доста сведоџба, а сваки његов ученик јасно и гласно на испиту сведочи за свога наставника је ли се трудио или не. Од те дечије сведоџбе, што се зове *успех*, не треба тражити више никакву ни сигурнију, — а најмање се ослањати на ону и онакву какву учитељ својом руком хоће и може да напише у дневницима рада и каштига.

Метод појединих предмета и предавања стоји у правој сразмери са вољом и сиремом (а и годинама) учитеља. У главном пашите се учитељи да задовоље све новије захтеве својег позива и своје науке. Има још по негде неки старац, који није могао да се откаже угодности и мана старог метода — на «изуст».

Наука хришћанска предаје се већином у причама. Само са Катихизисом не може да иде још свуд мимо књигу. Но не ваљају ни књижице које деца имају, а учитељи су такође оскудни и без упутства. У осталом ја бих то све предао свештеницима да они — никако у школи — своју паству, по примеру Св. Саве, Св. Кирила и Методија и др. великих учитеља уче светој вери на прост начин и кад буду повећи. Учитељу да се одреди један део и то историја цркве. Догме и Катихизис нек проповеда свештеник народу.

Српски језик мешовито се зна. Читање како где. На много места освојило је неко особито читање, као певање. Анализирање врста говора иде прилично. Писање реченица — кад рекнем н. пр. неком детету да зада што свом другу — врло је скучено и оскудно. Но ипак сам свуд нашао лепу науку о врстама речи. На 2—3 места била је «граматика» дрскс учена на памет па чак и «примедбе» и «окончења», а кад се запита н. пр. каква је реч «бело» — дете ипак не зна. *Писање* у опште прилично. На много места уче учитељи децу неким излишним завијутцима и додацима око писмена. Увек додају почетним — великим — словима косу танку црту, која тим словима не доликује. Ова коса цртица ваља само малим писменима, која се везују с другим а прво почетно велико писме нема с киме да се везује. Деци особито треба боља ручна књижица а учитељима упутство. *Словенски* се чита по обичају, где слабије, где боље, но више слабије.

Рачун се предаје у главном добро. Само су примери или лоши или често и врло прости. Мало који учитељ задаје да се што мисли кад се рачуна. И учитељи и деца имају добре књижице з. то и на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

става напредније стоји. Желети је, да се боље обучавају нове мере.

Познавање домовине било је и остаје једна мешавина без почетка и свршетка. Једина му је за данас заслуга што се деца уче том приликом да говоре о свему и свачему. Али неке науке мало сам где нашао.

Познавање природе (јестаственица) најгоре стоји. Бадава што по свима скоро школама висе »шрајберове слике«, кад уз то нема књиге из које би учитељ прочитао шта ће о којој животињи деци да каже. Одмах система и то је све. Кажи ми: како се дели сва природа? — То је прво питање свуда. Одговор: «Сва се природа дели на три царства: животиње, биље и ископајеме». После се чују имена, каквих мало има где да се чују н. пр Во је »папкар«, медвед је »шпакар« и т. д. Свега доста, знања ни мало. Зна се онолико, колико знају чобани, више не. Узрок је што нема књиге у преводу.

Земљопис — прилично. Добро је што је изашла нова карта Краљевине Србије. Мило ми је било да је сразмерно у скоро набављена. На новој карти има доста погрешака, јер и многа села нису на своме месту. Има у исто време и утрпаности доста. Прва мапа (од 1877.) за учење је боља код деце но ова сад, ма да је и ова боља од многих. Требало би издати распис, да учитељи по срезовима заједно се скупе и даду своје примедбе о погрешкама на новој карти, т. ј. о размештају и означању села и т. д. па кад се приреди II издање, да се то узме на ум.

Историја по старом. Живе приче и у свези мање има. Код млађих учитеља боље је. Нови богослови — учитељи раде врло добро. Њима би требало придати једну вежбаоницу уз Богословију, па то би били врло красни учитељи. Но за лоше предавање историје није се ни чудити, кад ми Срби и немамо ваљане историје у целини.

Певање нигде није правилно. Ако се одреде учитељска предавања, требало би наћи једног учитеља певања, и послати га тамо, да, просто, без нота, учи учитеље, да прво они знају једно 10—15 лепих песама, са Краљевом химном на првом месту — коју нико сад још не зна.

Гимнастику ваља тако исто учити с почетка.

Толико о методу предавања појединих предмета. Ово су опште напомене. Свуд сам после свршеног испита, према мојим белешкама, казао наставнику шта му где не ваља. Изузев 2—3 њих учитељи се свесрдно труде. Успех њихов, јесте хлеб њихов. Они имају од сад леу награду, па треба добро и да раде. Само су још како напред поменух средства нејака, а многе неприлике смећу школи и учитељу. Учитељ ваља и мора бити и од сад одговоран и његов успех треба

да је под надзором; без надзора нико неће да ради, али и школи ваља олакшати.

Најпосле, време је да се стручној ревизији подвргне и »Распоред« за основне школе од 17. Септембра 1871. године. Распоред овај био је епохална творевина; јер је први дао сталну меру знања и умења, која се мора постићи у основној школи. Без њега се — па био он у ма ком облику и ма како се он звао — не може бити. Као што је приближно регулисана новим »Наставним програмом« настава у гимназијама коме ће следовати и школска литература за гимназије, тако треба да се учини и са постојећим »Распоредом« за основне школе. Једанајест су скоро година како он у важности постоји. За ових 11 година стекла је Србија 2 учитељске школе, више стручних људи, приличну литературу, у њој постоји већ један дефинитивнији просветни staleж, са новим установама, које напредак просвете у нашој домовини све боље регулишу. Искуство течено и стечено за 11 година моћи ће можда знатно допринети, да се предузме ревизија »Распореда« који важи за основне школе, па условила се та ревизија новим законом о основним школама или не, њој је време свакојако. Они, који су дали основној школи данашњи »Распоред«, учинили су тиме знатну и велику услугу. Сад ваља поћи и даље.

Овим сам одужио, господине министре, дуг, који је на ме положило високо поверење, које ми изволесте поклонити, наименовав ме за изасланика да прегледам доста знатан број основних школа у округу београдском. Ја сам се трудио искрено, да поверен ми рад и дужност буде вршен и свршен у корист школе и дечице која се у њој уче. — Извештај овај, израз је тога мога труда и моје жеље: да школа наша буде још боља и напреднија но што је.

Захваљујући господину министру на високом поверењу

5. Јула 1882. год.

Београд.

ОСТАЈЕМ ПОВИЗНИ,

Жив. Живановић.

VIII

ИЗВЕШТАЈ

г. Драгољуба Јовановића, професора, о основним школама у округу књажевачком

„Господине министре,

Према наређењу вашем и упутству од 10. Маја ове године КИБр. 2757. ја сам прегледао основне школе у округу књажевачком, и по свршеном раду имам част сада поднети вам свој извештај.

Испите сам држао у 9 школа.

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Колико је ђака било уписано, колико исписано, а колико опет свршило годину, види се из прилога под/.

Да би вас, господине министре, упознао са приликама, у којима се наша основна или народна школа налази у овом крају, морао бих у излагању својих назора, у извештају, да поновим много што шта, што сам већ у ранијим извештајима учинио. Некако су свуда у Србији више или мање истоветне прилике у којима се налази основна или народна школа, а оне су по мом мишљењу за данас довољно познате. У толико још разликује се овај крај од осталих, што су у њему недаће и сметње школи веће, јер је народ услед рата јако осиромашао, те с тога није му ни могуће снабдети школе нужним средствима и шиљати децу уредно у школу. Разуме се, да од тога и школа и наставници трпе уштрба, а природно је да и резултат не може бити онакав као што би се могло желети.

При свима толиким недаћама, колико сам могао оценити расположење народа, он је ипак вољан да подигне своје погореле школе, само ако и држава од своје стране учини извесне олакшице, које су по мом мишљењу врло незнатне.

У селу Ваљевцу, општина је још пролетос оправила једну школску зграду за смештај школе и снабдела је скамијама и осталим потребама, и сада чека само да јој се учитељ пошље. У Црнојевици и Нишевцима, где су до првог рата постојале школе и то од тврдог материјала, народ је рад, да понова подигне школе, само као што сам и мало пре приметио, тражи за то извесне олакшице, да би то могао извршити. Исти је случај и у Лалинцима, једном од највећих села у округу.

Што се тиче самог питања о настави, могу рећи, да је она разнолика у колико и радне снаге нису подједнаке.

У раду види се, да се свуда па и овде наше основне школе приметно ослобођавају оног старинског механичког меморисања, које више затупљује ум дечији, место да га развија. Редформама, којима би се предузело, да се јасније обележи цел основне школе и њенога рада, као и наставним утврђеним планом, на ком се управ базира рад школе и износи њена практична вредност, а и спремом наставничком, постићи ће се по времену једнакост која се тражи, данас и убрзати развитак народни. За сад се још може само желети.

Где год сам наишао на механизам у школи, или где сам се уверио, да је успех понеког наставника постигнут само многим трудом наставниковим и великим напрезањем дечијим, од чега не може бити ни жељене користи у животу, ја сам сматрао за дужност чинећи своје примедбе на рад сваког таког наставника, у исто време да изнесем своје назоре како би

ваљало који предмет предавати, те да се постигне оно што се тражи од једне према данашњем устројству уређене школе. Надам се да ће ове моје примедбе бити усвојене, и да ће се у неколико ублажити онај механизам, који данас на више места влада.

Нарочито сам, г. министре, приметио, да се српски језик свуда више или мање слабо предаје у том крају. Мало се пажње обраћа техници читања, познавању и разумевању речи, јер деца читајући махом не разуму оно што су прочитала. О акцентуацији и да не говорим. Исто тако и у писању нису у стању да одвајају поједине речи, а од таквог изучавања језика слабе користи може бити.

Остали предмети прилично се предају у школама.

Сваколика неспремност наставника у нашим основним школама, може се за сад попунити једино *поучним предавањима и зборовима*, који би имали за цел узајамно обавештавање, као што то бива и у страном свету. Осим тога ваљало би по мом немордавном мишљењу водити од тога рачун, да се питомци учитељске школе шиљу разномерно у округе те да не буде случај, као што је у овом округу, у коме нема ни једног учитеља из учитељске школе, докле по неким срезовима у Србији има их по неколико.

На реду би било да кажем што и о васпитном делу у нашим основним школама, где долази и чистоћа, која треба да влада свуда па и у школама нашим. Изгледа ми да се овом питању најмање пажње поклања. У опште нашао сам свуда да су деца прљава, плашљива и без икакве дисциплине.

О школским зградама, имао сам част да наведем у засебном делу, који је пред вама. Из њега ћете видети г. министре у каквом се стању оне налазе у овом крају. Скамије су у свима школама сасвим недесне, а општине не обрађају никакве пажње за сад томе нити се брину да набаве боље и удесније по пропису. Исто тако школе немају нових мапа Србије, а старе су махом дотрајале.

Односно понашања наставничког и угледа њиховог у грађанству немам шта да приметим.

Благодарећи вам на поверењу

познати,
Д. Ј. ЈОВАНОВИЋ,
школски надзорник за окр. књажевачки.

IX

ИЗВЕШТАЈ

г. Мих. Ђуровића, професора, о основним школама у округу крагујевачком

„Господине министре,

У свих 47 школа (о којима вам поднесох извештај о свему ономе што Вашим упутством тражите,

нарочито 12. тач. под а, б, в и г) које сам прегледао, уписано је свега 2240 ученика и ученица. Од овог броја отпало је у току школске године 476; било је редовних ученика 1764, а на испиту је било свега 1733 ученика и ученица. За испитивање тих ученика употребио сам за 30 дана месеца Јуна свега 194,5 часа, а то чини око 6, 5 минута на испитивање сваког појединог ученика.

Сви су ученици испитани из српског језика, а из осталих предмета негде сви а негде не. Од упутства нигде нисам оступио ни за длаку.

У ових 47 школа радило је 42 учитеља и 5 учитељица, 2 у женским а 3 у мушким основним школама. На све ове наставнике осим једног приватног у Јовановцу троши држава 32800 динара годишње, и то 2 њих имају годишње плате по 600 динара, 13 њих по 800, 13 њих по 1050, 7 по 1500 и 1 само има 1550 динара годишње плате.

Кад изузем приватну школу у Јовановцу са рђавим успехом, по том једну у Рачи са slabим успехом, онда је у свима осталим школама које прегледах у опште узевши рад хвале достојан. *Ово вам напомињем, господине министре, с особитом радошћу.* Од ових наставника добило је њих 20 одличне оцене (18 учитеља и 2 учитељице), 20 врло добре (17 учитеља и 3 учитељице) а 5 њих добре (једна је као што горе поменух приватна са рђавим, а друга у Рачи са slabим успехом).

Поред свега што је рад у школи красан и хвале достојан, ипак има нечега у многих учитеља што је за приговор, и што не могу пропустити без напомене.

а) У неким школама није у деце рашчишћен појам између гласова и слова, између именица и ствари. Н. пр. кад узмем у руке перо (или другу коју ствар) и запитам ученика шта је ово? Он одговара »то је именица«. По том изговорим реч »перо« и запитам ово шта сам изговорио? Дете ми одговара »и то је именица« и т. д. Дакле није у деце рашчишћен појам о томе, да граматика има посла само са речима, а физика са телима (односно са стварима). По том није рашчишћен појам између шифара («цифара») и бројева. Истина да је астракције теже деци представити, али се то ипак може постићи и тако да деца потпуно појме да оних десет шарâ — шифара (0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 и 9) нису бројеви већ шаре којима се бројеви бележе; и ово им постаје врло јасно кад цифре упореде са словима (само што је једних 10 а других 30).

б) Не уноси се ничег новог у старо и средњевековно доба српске историје, већ се махом ради по оној старој школској историји а новије се доба боље предаје — уноси се по нешто чега нема у историји школској, чему је много допринела Милићевићева

»Кнежевина Србија.« Крајње је време да се за основне школе напише српска историја.

Сваки учитељ треба да добро упозна своје ученике са свима знатним личностима и догађајима свога округа при предавању српске историје. Једни су у томе доста успели а други нису.

в) Нема једнакости у предавању хришћанске науке: једни учитељи предају ову науку старински, од речи до речи по школској црквеној историји с питањима и одговорима, други раде већ лепше, у причању, као што треба.

Ову црквену историју требало би сасвим избити из руку дечих и учитељевих.

Док се за овај предмет не напише нова књига и упутство за предавање ове науке, требало би заповедити учитељима да у II раз. предају неколико јеванђелских прича и о животу Христову. То би било доста и од много веће вредности за морални живот.

Из I разреда требало би избацити декалог (10 заповести божји) и предавати само молитве, црквено-словенски текст и превод на српски. А могла би се и у I разреду предавати која лакша прича Христова.

Заповести и символ вере распоредити у III и IV (па ако још буде V и VI разред онда и у овима), али никако не престајати са причама, животом и делима Христовим.

Само би ваљало тачно обележити које приче треба предавати а све друго тачно одредити шта и колико да се предаје, како би се дошло до једнакости у раду по свима школама и како се наставници не би могли изговарати да не знаду шта ће да предају.

г) »Познавање домовине и света« такође се не предаје свуда онако како би требало. Изгледа да многи учитељи поред све своје вредноће не појимају прави задатак ове науке н. пр. не умеју сами да показују деци како ће на табли и артији цртати најближу околину, по том село, па срез и на послетку свој округ те да их тим путем упознају шта је мапа и како се она прави. Истина за овај посао треба и знања и труда још више, али не радећи тако циљ је промашена.

За овај предмет треба израдити боље упутство, у коме би тај картографски део био боље представљен и које би учитељу било руковођа у овом послу. У овом упутству требало би тачно нацртати бар један срез (ако не округ) и то у врло великом размеру.

По том би се могло тражити од учитеља, да му сваки ученик, својом руком израђену мапу свога среза — а и округа — изнесе и покаже изасланику, а изасланик би већ по самој овој мапи морао видети колико је на овом предмету рађено. Учитељ пак треба сам да изради што тачнију мапу свога округа и по њој да предаје историју и географију свог округа. (Ово су неки учитељи радили.

www.unilib.rs) Још се махом рачуна у школама на грошеве! Време је да се у школе уводи метарски систем. Није тешко упознати децу с метром и његовим увећаним и умањеним јединицама, као и са метарским новцем — српским динаром и његовим деловима. —

Даље, част ми је напоменути, да неке школе имају своје новчане фондове. Те су школе: у *Сиаићу*, где је установљен школски фонд још 1866. год., и данас имаде 250 дуката; од интереса овога фонда набављају се све школске потребе; у *Бањи* има фонд школски од 294 дин.; не сазнадох ко рукује и кад је установљен; у *Јагњилу* имаде фонд од 15 дуката, установљен је прошле године, а било је нешто мало и од пређе, рукује њиме општински касир; у *Книћу* имаде фонд установљен пре три године, рукује фондом старатељ школски; у *Наталинцима* (не сазнадох кад је установљен) фонд школски од 500 гр., намењен је за школску књижицу; у *Годачици* имаде фонда 34 дин., рукује учитељица и старатељ; у *Загорици* имаде фонда 86 гр., установљен је све године о св. Сави.

Оваке фондове могла би имати свака школа да је среће.

Голема хвала припада онима који су оваке фондове установили. Хвала учитељима и грађанима.

Јако пада у очи што врло много ученика отпада у току године. Тако од 2240 уписаних ученика било је редовних 1764 а на испиту 1733, дакле отпало је 476, то је скоро четвртина! По моме мишљењу, а и по свему што сам могао опазити испитујући узроке тега отпадања, држим, да је узрок томе на првом месту немарност учитељска; по том сиромашно стање сеоског становништва, јер скоро сви сиромашнији, а нарочито инокосни, сељаци, па били богати или сиромашни, задржавају децу од школе чим наступи пролетње радно доба — тако многа деца и не отиду више у школу поред свег учитељског потраживања и заузимања да се у школу доведу. А можда ће свему томе бити главни узрок то, што школа народна није још до данас довољно одговарала своме позиву — није сеоски свет увидео користи од школе, а отуда није ни могло бити велике љубави или оданости према школи.

Штогод школа буде боља, она ће оваке појаве спречавати с године у годину, и држим да ће статистика врло брзо показати огромне разлике у овоме. С поправком материјалног стања учитељског улазиће јаче снаге у школу, и настава ће све више напредовати, можда у правој размери с материјалним стањем учитеља, и тако ће и ово изостајање од школе престајати.

Добри су закони најважнији услови за напредак и срећу друштва и државе. Отуда најважнији закон о учитељском унапређењу, место пређашњих класа, у самој пракци показује много боље резултате одпређашњег.

Кад добри закони условљавају срећу на првом месту, онда би ваљало постарати се за што праведнији закон о казнама за оне који хотимице и без нужде одводе децу из школе и тиме чине штету самој тој деци, себи, школи и држави. Само праведне казне (новчане или друге) могу простије људе довести у «регулу».

Казне ће дотле бити пужне док не дође време, да сељак тужи учитеља и с њиме се завађа што му дете неће да прими у школу, док се сада с учитељем завађа и мрзи што му овај тражи дете, да дође у школу. Извесно је да ће и то време доћи.

Без казне тешко је проста човека принудити да нешто чини и жртвује од чега не увиђа брзе и непосредне користи.

Али је света истина, да све ово највише зависи од ваљаних школских старешина и у неколико од старатеља школског, а од учитеља највише — лако је погодити за што.

У хатар овога још ћу нешто рећи. По некад се не може да пронађе ко је узрок што је неко дете од школе изостало, да ли родитељ или учитељ? Не може вазда да се ухвати чист рачун о уписаној и изосталој деци! Ко је томе крив? Највише учитељ. На жалост налази се и таквих учитеља, који не уписују децу одмах у протокол (уписницу) кад које дође, већ на особиту листу на пошто проберу која су боља, даровитија и одраслија, па ма то било и у Декембру месецу (!), онда ове боље заводе у протокол, а друге једног по једног испраћају из школе на разне начине!

Ово су грешна дела, која се не могу опростити учитељу!

Да оваких појава не буде, најбоље би било, да ученике уписује у почетку године једна комисија (од два учитеља, обљижњег и оног где се уписује, старатеља, кмета, повереника школских или два одборника и једног средског чиновника), па да ова комисија, кад сврши упис ученика, протокол закључи, потпише и преда учитељу, па овај после нека даје рачуна куд му је које дете. За кога ученика учитељ не докаже писменим документом куд му је и за што је изостао, онда нека за то одговара. Иначе нема пута којим би се оваковим злоупотребама могло стати на пут.

Даље, од оваке радње имало би и других користи и олакшица и за добре учитеље: не би се никад и никоме замерили што чије дете не би у школу примили после закљученог протокола. Осим тога мање би се замеравали општини и појединцима тражећи дете које изостане, почем би били уверени, да учитељ мора ово чинити и не сме то пропустити, нити тражење прећутати на чију корист.

ГОПОДИНУ МИНИСТРУ ВУНО ЗАХВАЛНИ

МИХАИЛО ЂУРОВИЋ,
ПРОФЕСОР И НИЖЕ БЕОГРАДСКЕ ГИМНАЗИЈЕ.»

X
ИЗВЕШТАЈ

г. Дим. С. Јовановића, професора, о основним школама у крушевачком округу

„Господине Министре,

По свршеном послу, који ми изволесте наменити као овогодишњем школском надзорнику основних школа крушевачког округа, част ми је да у кратком извештају сврнем пажњу на све што ме је заинтересовало у овој дужности

Непрекидно изостајање ученика у већем броју и на дуже време, сматрам као прву и највећу сметњу наставничком напредовању на селу. Школа, која нема ни половину сталних слушалаца, није у стању да даде потпуно доказа о уложеном труду и савладаном послу. Из претходног извештаја могли сте се уверити да има таквих школа у округу крушевачком.

Узрок овој небрежливости ученика, родитеља и кметова потражио бих у самој природи овога краја, где су села у растојању на неколико часова од школе а људи сиромашни и нехотице траже прилику да децу дома задрже. Мислим да ће у неколико стати на пут овоме злу, што поткопава наставу, закон о *груписану општина*. Ваш предлог о новом уређењу основних школа, који ће по свој прилици скорим ступити у живот, биће други повољни услов за тачније вршење дужности општинских власти; а кад би се ученици опет заједнички хранили у школи, ма и на рачун среског приреза, онда би престали и многи економни узроци, који им бране те не могу редовно и тачно да походе часове

Ученичко боловање такође је успоравало наставничке радове. Због *гушобоље* и *богиња* беху скоро шест недеља затворене школе у Крушевцу, Шиљеговцу, Брусу и Велућу. У Рибнику богиње нису престајале до испита.

Лако и сигурно напредовање у наукама спречавала је и *оскудица у школским училима*.

Набављање ових ствари у опште су отежавали кметови и стараоци школски, ма да на неким местима беше и *среских приреза*. На име, народ јошаничког среза прилаже, како кад, 20—30, а трстеничког 50 дин. пара у цели намиривања свих школских потреба. Тим новцем рукују среске власти, дајући школама колико им кад затреба. У случају да издаци буду већи, новац се у Јошаници узима из среске касе и новим прирезом враћа. По уверавању среског начелника из овог приреза могле би се и школе оправљати, кад би се изравнао са трстеничким. Тако би се стало на пут дугом и узалудном наваливању среских власти на кметове да школе на време оправе.

За обрађивање предмета по пропису и одмерени рад у школи, добро написане *ручне и ученичке књиге*

важне су као и учила и још нешто више. Упутство ће узаман препоручивати да се овако или онако ради, разлике ће бити у предавањима, чим наставници у недостатку научних средстава по спремности и нахођењу одређују правац својим пословима. То најбоље доказују ученички одговори из наука које имају, и оних које немају добрих ручних и школских књига.

Скоро је свуд обраћена већа пажња рационалном предавању *среског језика и рачуна* ваљда с тога, што та два предмета имају добрих и ручних и ђачких књига, нарочито за ниже разреде. Само ми се не допадају *друга и трећа читанка* и *граматика* по њиховој старој грађи, коју би ваљало бољом заменити, и по погрешкама језикословним, којих не сме бити у школским књигама.

Наука о природи и историја света немају ни ручних ни школских књига, и с тога су ученички одговори у многостепеном зависили од спремности њихових учитеља. Мислим да нећу погрешити ако и овом приликом поменем: да су ове науке у оваком облику и овако распоређене, на големој сметњи наставницима.

Оба *земљописа* имају ђачких, али немају ручних књига. Ученичке су погрешне, непотпуне и неудесне, тако да се деца и нехотице навикавају да књишки уче и ништа не науче. Сва је пажња обраћена на спољну форму, а не на језгру науке.¹⁾ Овој недоскудици добрих школских књига и учила гледали су неки наставници да доскоче, допуњујући своја предавања грађом, која им беше на руци. Али кад узмемо на ум, како је у опште мало добрих књига ове врсте, које би могле пружити учитељима довољно сигурног материјала за њихне радове, онда ћемо лако појмити: што у њиховим пословима не беше једноликости, и што ови покушаји не беху свуда под једнако изведени.

¹⁾ По грађи *земљописа IV разреда* рекао бих да је та књига постала у једно време са Дежарденовим картама, јер иначе како би и у њој било оних погрешака, које тамо налазимо. — Исто тако налазимо доста погрешака и у *земљопису III разреда*. И да узмемо да је река *Градац* (место Градац) штампарска погрешка, не можемо никако одобрити да су у том смислу погрешна и ова места: „Морава утиче у Дунав код Дубравице (стр. 71); Заглавски Тимок тече кроз Њажевац (стр. 10); Прокупље на Топлици (стр. 30); Њажевац поред Тимока (стр. 28)“ и т. д. Непотпуност овог земљописа и у томе је, што је ретко где у Србији поклоњена пажња местима која су важна по својој историјској прошлости. Ни наука ни настава не могу допустити онако тумачење досадашњег нашег *грба*. Ове неколике погрешке навео сам у жељи да узгред покажем да су ове књиге неудесне за школске послове, и да сврнем пажњу на потребу да их ваља бољим заменити, јер ни у колико није пробитачно да се тако погрешни појмови шире по нашим школама.

Озбиљнија брига која се у последње време поклања народној историји и хришћанској науци (свештеној историји и катихизису), јасан је доказ о неупотребљивости њиховој за наставу. Добро удешене ученичке, нарочито ручне књиге, ослободиле би наставнике труда, који су до сада подносили, старајући се да другим изворима са стране освеже и онако стару грађу ових предмета.

Науци о домовини и свету ваљало би написати школску књигу, која би послужила као мера у предавањима. Тако би се стало на пут једностраном обрађивању делова науке на штету целине.

То би се могло пожелети и науци о чувању здравља.

О словенском језику и опет бих рекао: да би боље било, кад би се ограничио само на III и VI разред, с обзиром на дечије године и што је стран језик.

Нема сумње да су за наставничко лично унапређивање, а богме и школски посао, од големог значаја школске књижице. Основне школе крушевачког округа оскудне су и у тим изворима за свестрано развијање. Најбогатија је књижица крушевачке мушке школе, којој је од неколико стотина комада књига остало после рата само 1-6. За њом иду трстеничка, врњачка, бруска и друге остале. Последња је шиљеговачка са 23 књиге. Ваљало би поклонити озбиљнију бригу овој снажној потпори народне наставе и културе.

Врсте, које овде поређах, представљају у кратким цртама обележене сметње, које су као посредни или непосредни узроци браниле наставницима да се слободно крећу у школским пословима. На реду је сад да коју проговорим о учитељима и њиховој заузетости у настави, као о видљивом доказу добре воље да се ученичком спремом што достојније одговори оном племенитом задатку, који се с правом очекује од српске школе.

Оцењујући одговоре ученичке по »Упутству« и по прописима, који о том постоје, а не заборављајући ни средства којима располажу основне школе, приметио сам тројаку наставничку спрему. На једној су страни млади енергични људи са довољним знањем и практичном извешањем готови да се свачим послуже на корист деце и наставе. На другој су школовани учитељи, који немају у пуној мери практичке и теоријске спреме, а нису ни упућени да се у раду самостално развијају; али имају честољубља и воље, и то их гони да воде бригу о својим, разбирају за радове напреднијих колега, и да се на њих угледају.

По својој небрежливости на послу, трећи су права противност једнима и другима. Из непојимања наставних прописа као првогодишњи учитељи, или из лакоумности и немарности, чему не може бити правдања, ови наставници не дадоше својим овогодишњим пи-

томцима ни толико духовне хране, колико у најмању руку беше потребно. На срећу није голем њихов број, као што се види из претходног извештаја.

Наставници се разликоваху и у вођењу школске администрације и нигде не нађох потпуна вођења дневника, који би послужио као регулатива за оцену годишњег рада. Бољи учитељи имали су детаљисане програме а с њима често и годишње радове појединих предмета. Драго ми је што могу поменути: да такви радови беху као нарочите књиге у III и IV разреду трстеничке и III разреду крушевачке мушке школе. На неким местима не застадох ни програма ни дневника,

Нема сумње да на величину и облик грађе дневника у многоме утиче наставничка спрема и то, колико су они оптерећени послом. Ради једноликости у вођењу ваљало би министарство да штампа у »Просветном Гласнику« нарочити образац. Тако би престала потреба да се учитељи и даље држе оног кратког: што га је »Упутство« донело, или да сами што стварају.

Уписница је свуда тачно вођена, осем непредвиђених случајева, где су се наставници потписали испод ученика још у почетку године, а после се пријавили нови ученици са стране, с којима нису знали шта ваља радити, бојећи се да им се не замери, ако после њихова потписа прибележе дечија имена, или што не беху испуњене све рубрике уписнице по пропису.

Само неколицина наставника није имала списак кажњених ученика. Најопширнији беше онај у плећкој школи.

Књигу за наредбе већина није водила из узрока, што се оне налазе у »Зборнику школском« и »Просветном Гласнику«.

У претходном извештају ја сам сврнуо пажњу на школске зграде, које би у интересу наставе и деце ваљало затворити или привремено оправити док се боље не подигну. Сад је на реду да коју кажем: како народ на неким местима овог округа школе зида, о школском намештају, о огреву и послузи.

У козничком, јошаничком и трстеничком срезу народ заједнички подиже школе, али опет сразмерно највећи терет пада на школску општину. Имајући то на уму, повереници рибничке школске општине замолише ме да подејствујем да се не затвори њихова школа, докле се не подигне врњачка. Тим су хтели рећи да ће право и изгледити на заједничку помоћ око подизања нове школе после Врњца бити на њиховој страни.

Овај лепо обичај завеле су српске власти у цели да се и у брдовитим крајевима што лакше одомаће школе. Ову позајмицу и срески прирез (о чему је већ

било говора) ваљало би препоручити и крушевачком срезу.

Само у III и IV разреду трстеничке женске школе, видео сам неколико скамија по новом плану, сва остала седишта ученика и ученица у овом округу старог су првобитног кроја. Столови наставнички свуда су обични, подједнаки, изузевши онај II разреда крушевачке женске школе који би пре поднео за каку другу потребу, не за школски посао.

Брига око *огрева и послуге* није свуда вршена у смислу расписа.

На послетку примите, господине министре, уверење о мом високом поштовању.

22. Јула 1882.

Крушевац.

Дим. С ЈОВАНОВИЋ,
надзорник основних школа крушевачког округа.»

XI ИЗВЕШТАЈ

г. Аџима Пивљаковића, директора ужичке реалке, о основним школама у округу чачанском

„Господину министру просвете и црквених послова,

Успех сваке радње само је тиме довољно осигуран, ако су и дужности и права законом јасно обележене, и ако је каквоћа дужности сагласна — сродна — са каквоћом саме радње. — Није ли тога онда ма колико раденик један био вољан или ма какве га идеје одушевљавале, мора најпосле изнемоћи и уступити место мртвилу и трудежи.

Ово исто правило треба да важи и за нашу основну наставу. — Да би основна настава постојала на чврстом темељу, мора се дакле претходно јасно законом обележити: које су дужности, а која права једног учитеља, и обоје подједнако ујамчити. А ово се постижава тиме, ако се пође с те тачке, ако учитељ не сме ништа друго бити до само »учитељ«. Или другим речима, учитељева дужност мора се јединствено на то свести, да он *само децу учи*. — Ван прага школског он не треба ни о чему да се брине и рачуна води.

По овоме све оно што не стоји у свези са чистом радњом његовом у школи, то треба неко други да врши, а не учитељ. — Он дакле не мора да има друге дужности, осим те, да у свако доба даде тачна рачуна о каквоћи и количини наставе, којом је ученике своје обогатио, и да очува у добром стању оно, што му се тако рећи у руке преда.

На тај само начин моћи ће се сазнавати право стање наше основне наставе, а тако и каквоћа спо-

собности, труда, рада и разумевања учитељевог, па и све мане које наставу стешњавају. Напротив докле се год буде учитељу стављало у дужност, да он поред своје наставничке радње у школи води неког рачуна и у преписци са разним властима стоји, односно н. пр. неуредног доласка ђака у школу, оскудице дрва, учила, намештаја и т. д. дотле се никад на чисто не може знати: шта је један учитељ доиста у школи радио, шта је могао, а шта је и колико је опет требао да уради. — У сваком случају учитељ ће вагда налазити себи закљона и изговора своје небрежењу, а настава ће вечито рамати.

Но не само што се овим начином крњи прави успех наставе, и што је неправедно, неударно, а и теретно по учитеље, него они са оваком »спољном« радњом долазе врло често још у сукоб и омразу било са родитељима ђачким или са општинским, полицијским и другим властима. — А да је радња учитеља искључиво дужност обучавања деце, тога сукоба не би се никад десило. — Учитељ би свуда једнако омиљена личност била, разуме се у онолико у колико он одговара своје позиву, као наставник школски.

С друге опет стране све што закон изрекне, да се учитељу даје у пакнаду за његов труд, то треба да се и најтачније изврши. — Учини ли се каква ошишка или празнина у овоме, учињен је у исто време и један корак назад у самој настави. Хоће ли држава да тражи потпуно извршење постојећег уговора између ње и учитеља, онда она прва има да до последње тачке изврши све своје уговорене обвезе према учитељу, па тек после то исто и од њега да тражи.

Међу тим, код нас то иде са свим на други начин и изукрштано. — Законом се рецимо даје учитељу поред плате, још право на удобан стан — са две собе, кујном и подрумом, на уредан огрев, уредну послугу, осветљење, башту, потребан број намештаја, учила и т. д. — а од тога видимо, да колико је год школа толико и обичаја: један учитељ има собу без подрума, други подрум без собе, један кујну без собе, други собу без кујне, један башту без авлије, други авлију без баште, — или један једну врсту учила, други другу, а често и никакву, један има и сувише књига за своје усавршавање, други нема скоро ни једне, једном деца уредно долазе у школу, другоме кад које хоће, један је учитељ над једним само разредом, други на сва четири, један има у својој школи преко 80 ђака, други нема ни 15 и т. д.

Према овоме ко сад може сазнати право стање наставе, и оценити рад учитељев онакав, какав је у истини, а да се не огреши ни о учитеља ни о наставу?!

Да би се све ово укратко изложило, ствар стоји овако: Основна школа обухвата две радње — радњу

WWW.UNIBLIVRSITETSKA.BIBLIOTEKA

наставе и радњу администрације школске. Хоће ли се да је основна школа на чврстом темељу утврђена, онда одредимо за сваку радњу засебно лице и јасно законом обележимо свакоме сва права и дужности, па обоје подједнако ујамчимо, и онда је ствар потпуно осигурана.

За прву радњу имамо већ лице, а то је учитељ: за другу пак требало би овако уредити: Свака школска општина имала би одредити на годину дана извесно лице, које ће дужно бити редовно сваке недеље по један пут школу посетити, и том приликом уверити се: о доласку ђака, стању зграде, потреби грева, намештаја учила и т. т. па све што нађе да по закону недостаје, дужан је, било преко општинске или ма које власти, набавити, кривца, ако га у чему буде, на одговор узети, и ствар у редовно стање довести.

Оволико што се тиче поделе радње школске.

Сад односно већег напретка и унапређења саме наставе имао би навести да би се она далеко успешније развијала кад би се деци осим буквара и читанке све остале књиге узеле из шака, тако, да само учитељ има своје одређене научне књиге, а ђаци да уче по његовој настави. Да би се ово уредило морају се претходно све школске књиге из темеља прерадити и на далеко већем пространству написати, тако, како би учитељ комотно могао из њих црпети и деци предавати сав материјал што се пропише и за нужно нађе.

Овом уверењу дало ми је највише повода то, што сам при прегледу основних школа у окр. чачанском свуда нашао, да су ђаци далеко бољи и коректнији успех показали баш из оних наука за које немају својих ручних књига, као што су познавање домова и света, познавање човека, чување здравља, природне науке, историја светска, граматика и рачуница. А на против што је год која школска књига богатије написана са познатим »питањима« и »одговорима«, као црквена историја, катихизис, физички и математички земљопис, историја српска и т. д. ту је и најбољи учитељ тако рећи нехотично улетао у сферу »механизма«, а то за то, што те књиге каквоном своје израде и метода јако ограничавају учитеља у самосталној радњи његовој: док напротив из оних наука, где му је слободнији избор и кретање остављено, ту сам тек нашао чисту и потпуно правилну радњу без икаква механизма.

И заиста, вредном учитељу, са целим бројем свију нужних учила, само му је тешко своје ђаке научити добром читању и писању, а све науке, то ће деца са далеко бољим разумевањем научити из уста самога учитеља, него ли помоћу оваких књига, — па још ако би се о уреднијем доласку деце у школу и осталоме постарало онако како сам напред изложио. — Тад би се тек видело јасно, колико је и како је који

учитељ радио, и не би више нужно било, да му се тражи вођење дневника свога рада — он би га и сам морао водити, па хтео не хтео. Прави дневник рада његовог, био би му успех његове деце — и онда учитељ не би налазио више изговора својој нерадњи и небрежењу час у овој час у оној неприлици.

Ако би се према овоме уредило стање наших основних школа и њена књижевност поправила, онда имам још да кажем, како би у том случају на писање »читанка« требало нарочиту пажњу обратити тако, да у њих уђе такав само материјал, који ће деци што веће и боље поуке давати: о чувању здравља, неговању болесника, лечењу обичних болести, чистоћи, уљудном понашању, домаћој економији, ратарству, стоочарству, трговини, занатима, породици, општини, држави и њиховим уређењима и т. д. Оваке читанке биле би право скровиште за децу, јер би ова и после школе налазила у њима вазда извор свог вечног обучавања и образовања.

Сви су учитељи водили: уписницу, прозивку, списак казни и инвентаре, а дневник предавања није ни један имао. Једини изузетак у овоме, нашао сам само код учитеља јежевичке школе. — Он није водио ама баш ни једну књигу, осим нешто мало »уписнице«, али тако да и сам не зна, који су му нови ђаци, а који разреде понављају. — У инвентару књига нашао сам, да од 1873. г. ни једна није прибележена, а у књијници школској има близу 40 комада нових књига које је школа од те године добила. — За ствари пак у овој школи није никад никакав инвентар ни вођен!

Инвентаре су учитељи имали негде потврђене а негде непотврђене, и обично само на једном или два табака просте хартије вођени. Овако инвентирани ствари не значи ништа; — зато част ми је изјавити г. министру, да би далеко боље и практичније било, кад би се за сваку школу набавила по два »укорена« инвентара — за књиге и ствари — од прилике оне величине и форме, као што су им уписнице, па их потврдити и школи дати, с налогом да учитељ у случају премештаја свог дужан буде, и то у присуству староца школског, по инвентарима учитељу новом предати, и потписима својим утврдити, онако, како се то чини у средњим заводима. А још би боље и сигурније било, кад би и школска општина имала такве лепе инвентаре и у својој канцеларији, с тим да сваку ствар, коју ова за школу набави, прво она у свој инвентар прибележи, па учитељу на руковање пошаље.

25. Јуна 1882.

Ужице.

НАДЗОРНИК ШКОЛА,

А. П. ЛИВЉАКОВИЋ,

ДИР. УЧИЧКЕ РЕАЛКЕ.»

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

УПУСТВО ЗА ИЗУЧАВАЊЕ ПИСАЊА У ОСНОВНИМ И СРЕДЊИМ ШКОЛАМА *

П р и с т у п

Писање је у нас тако запуштено, да тешко где има школованих људи у опште, који лошије и брљавије пишу, но што је то у већини случајева у нас.

Погледајте већину рукописа по основним школама — где се *управо учи писање* — па ћете

* У седмој свесци „Просветног Гласника“ од ове године, а на страни 180. и 181., штампан је реферат г. Димитрија Јосића, професора учитељске школе, о овом делу г. Мих. Борисављевића. Како о истој ствари постоји још један реферат, који до сад није штампан у „Просветном Гласнику,“ то се овом приликом и он предаје јавности.

Тај је реферат од г. потпуковника Јована Смуђа и гласи:

„Послато ми „Упутство за изучавање писања у основним и средњим школама,“ које је написао г. Михаило Борисављевић, част ми је у следећем моје гледиште о томе делу поднети.

1. У томе делу под I до закључно IV наведено, мислим, да не треба се упуштати, јер је сваком учитељу краснописа то познато.

2. У под III наведено, „шта треба почети писати“ врло добро је казано, да се најпре у првом кретању даје ученику повлачење основних црта, из којих се састоје писмена. —

Да би се постигла цел од тих основних црта, требало би те основне црте навести: а, које су, колико их има? — објаснити и најбоље би било нацртати их.

б. Како се употребљују поменуте основне црте при писању појединих слова и то систематично, почевши од лакших црта па све по степену до најтежих.

Не слажем се са мњењем г. Михаила, да се после изучавања појединих мањих слова пређе одмах на изучавање великих слова, и мислим, да би боље било и успешније, да се после изучавања појединих малих слова пређе на писање појединих речи са малим словима, — то из узрока, да се што више ослободи рука од сваке тешкоће, и да рука добије ону слободу и лакост у кретању, која је у већој размери потребна за цртање великих слова, а поглавито да се и око навикне на сразмерно растојање писмена у њиховој свези.

3. У тачки VIII „О размери линија“ 4 : 3, та подела је удесна.

имати довољно прилике да се уверите: како се лоше пише, а можда и горе, но што се некад у основној школи писало. Бадава педагози веле: „писање је лице школино“ — инак се слабо ко труди да оно бар буде чисто, а камо ли лепо!

4. У тачки VIII: алинеји 4. гди се говори да се танке црте без промене правца с пером не могу извлачити, — то не постоји. —

Дебеле и танке повлаке могу се састављати, без да се правац пера промени.

Код округлих (боље је речено „облих“) писмена, не лежи највећа дебелина у средини (види ал. 2. под IX:), већ она лежи у доњој, односно у горњој трећини и то: код писмена, која су савијена у лево, као што су: а, о, е и т. д. лежи дебелина у доњој, — а код писмена, која су савијена у десно као р, ф, ђ, и т. д. лежи дебелина у горњој трећини.

За нагиб писмена најподеснији је угао 60° од хоризонтале, или 30° од управне, зато што ученик може овај угао без икакве справе одредити, а пишчева подела 64¹/₂ — 56¹/₄ од више је минуцијозна.

У опште нагиб слова зависи од њихове величине: што већа слова, то мањи угао, што мања слова то већи угао са хоризонталом.

У тачки X на свршетку наведено односно слова, која се не дају везати, која је г. Мијаило означио: као а, д, ж, о, е, ф, х, п, т и у, то не постоји, само ол, б, ом, не може се везати.

У опште, изволите примити овај мој резиме о делу г. Михаила Борисављевића: служи господину Мијаилу на похвалу, што се је дохватио дела на једном пољу које је код нас са свим напуштено, но у колико је ово предузеће ново, у толико има својих недостатака које сам у горњем само местимице и изводно навео, са намером да би г. Михаило по томе и предузео прераду његовог списка т. ј. допунио га а поглавито са прописима, који би ученицима за преглед служили. У овим прописима морала би цела система, коју је г. Мијаило овако брижљиво описао, бити и видљиво изведена, и то тако, да је удешена по годинама ученика и подељена на поједине разреде, у којима се краснопис има да учи.

17. Децембра 1881. год.
у Београду

Јов. Смуђа“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Ми разликујемо писање *калиграфско* (краснописно), од писања *читког* и *разговетног*. Оно је прво више вештина и само га појединци разликују; ово друго т. ј. *читко* и *разговетно* писање јесте општа *потреба* и то се писање мора систематично изучити, и то лаганим, поступним вежбањем у *правилном* писању.

Оно часова у нижој гимназији, што су посвећени „краснопису“ негде се боље употребе, а негде, где је предавачу на силу или по нужди натурен тај предмет — часови су ти само за — злу вољу и наставника и ђака.

У основној пак школи, где се већином први основи писања без системе и поступности уче — учитељи сви негде неће, а негде не могу да увек доспеју да тачно прегледају ђачке прописе, и тако се од дана до дана ствара традиција у школи: *да се писати може како му драго!* Искуство потврђује ово тврђење.

Дужност је школе да се ова незгода, по могућству, поправи. Истина, много и околности утичу на наставу у писању, као: средства, уредан писаћи материјал и т. д. Али је недостатак био у једној вишој потреби, није имало упуства како да се писање у основној и средњој школи предаје.

Облици наших тридесет слова јесу комбинација извесних кривих и правих црта. Научити поставити слова, сазнавајући њихове саставне делове, и умети их разликовати: *то је кључ за изучавање правилног писања*. Ово не осећа онај, који већ зна да пише; али почетник јако осећа.

За то треба упуства.

У намери овога мога састава, овог „упуства за изучавање писања у основној и средњој школи“ јесте то: да се нашим учитељима основних школа, као и учитељима „краснописа“ у средњим школама даде једно стално упуство, по коме ће они моћи с успехом предавати писање или „краснопис“.

Ја се надам да ће само резултат моћи оправдати употребљивост овог мог састава, који се доцније, према стеченом искуству наставника, даје и боље попунити.

I

О писању у опште и како се учи

Од какве је користи писање, није нужно доказивати. Оно даје могућност раздвојеним друговима

да деле своје бриге и радости, олакшава тугу растанка, доноси радост и утеху заробљенику, упознаје и везује искреном дружбом и оне који се никад видели нису; па и самртник прибегава писању да би предао потомству своју последњу жељу. Сви државни закони, сва позитивна уређења, која обезбеђују лични и друштвени живот, добијају своју пуноважну снагу тек онда кад се написмено изложе. Да није писања, ми не бисмо ништа знали из историје књижевности, а и друге науке биле би са свим непотпуне.

Многи мисле да је тешко научити лепо писати. То није истина, јер се све то може савладати и постићи, ако се за рока почне учити.

Познато је, да успех у писању напредује упоредо са развијањем човечијег тела. Кад човек престане расти, успех се поступно прекраћује, и рукопис се већином стално утврђује. Познато је да се код деце, по њиховој урођеној (природној) вољи к свима физичким радовима, најпре почне развијати воља к цртању; јер деца радо шарају, изводећи неке кружиће, разноврсне линије, помоћу којих граде људе, животиње, куће и т. д. Тај посао раде с великом вољом, јер се при њему много не напрежу, а међу тим нису заузети још никаквим озбиљним радом.

Врло је важно да се у млађим годинама почне правилно писати; јер ако се у младости при правилном предавању писања може доћи без особитог труда до лепог рукописа, то га није лако усвојити у зрелом узрасту. Ко се у младости није постарао, или није марио, или га није учитељ умео упутити да правилно пише, тај може поправити свој рукопис доцније тек јаком вољом и примерним трудом.

II

Кад треба почети учити дете писању

Најранији узраст од ког дете може почети црте повлачити, јесте 6-та година, а за почетак писања 7-а година. Тада је и око дечије потпуно развијено. Почети пре не би требало за то, што сувише нежни прети детета нису још у стању држати перо доста тврдо.

Но ако дете пре означеног рока покаже вољу и пажњу к повлачењу различних црта, онда треба

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

пазити да оно при повлачењу тих црта испуњава сва правила, за која је практиком доказано да су добра и неопходно потребна, ако се жели постићи добар резултат у писању.

III

Како треба седети за време писања

Особиту пажњу треба обратити на то, да ученик седи *право*. За то је потребно да скамија (сто) и седиште (клуна) буду еразмерни његову узрасту. Седиште (клуна) треба да је тако близу стола да се сто готово додирује с крајем седишта; с тога треба да је вертикални део скамије толико издубљен, како би дете могло проћи да седне на клупу. Десна рука од лакта до шаке треба да лежи слободно на скамији. Лакат треба да прелази преко скамије за 3 прста, а при писању да се непомиче за писменима, него да служи као ослонац, око кога ће се рука кретати. Десна рука при почетку писања треба да стоји право пред прсима. Десно и лево раме при писању не сме бити једно више а друго ниже, него да буду у хоризонталној линији. Одступање од тог правила, или због незнања како треба држати руку за време писања, или због тога што скамија није удешена према узрасту детињем, од штетних је последица; можемо видети много деце где им је десно или лево раме искривљено на једну или на другу страну. Колико можемо видети и људи да имају ту ману! Свему је томе узрок оно што наведосмо. И тако школа може да осакати младеж, која са свим здрава у њу дође. Један немачки лекар нашао је да је од 731 ученика, који су школу походили, било 218, код којих је кичмењача била нагнута на једну или другу страну, дакле покренута са свог природног правца, а при том је између свих 218 било више девојчица. Лакат десне руке биће удаљен од тела на 4 прста. Део леве руке готово од лакта треба да лежи на скамији косо обрнут левој страни. Прсти леве руке треба да буду опружени и да придржавају пропис. Прсти не смеју додиривати скамију; но треба да буду далеко од ње за 2 прста. Према скамије прсти треба да стоје *право*. Очи треба да су удаљене од артије с педља или за 30 сантиметара. Од рђавих последица може бити, ако се

очи близу артије држе или глава при писању сувише нагне. За то треба пазити да то не буде. Јер кад се на близу чита или пише, или ситне ствари разгледају често и дуго, сочиво у оку нема кад да се затегне мишићима, те остане округло, и не може после да се растегне кад треба да се што на далеко гледа, те отуд после долази *кратковидост*. Но не само што то може причинити кратковидост, него и то кад се у очима накупи много крви. Ово бива кад се глава много нагнута држи, па крв сиђе у очи и другој крви смета да одилази. За то главу треба врло мало пропису нагнути. Крв још већма може силазити у очи, ако од каквог металног капка од лампе пада топлота на главу. За то је најбоље да капак на лампи буде од млечног (белог) стакла или од артије. Светлост треба да је једнака и стална и да је обилата, да се може добро видети кад се пише. Светлост која варка и трепери, може највише да нашкоди очима. Светлост треба увек да долази с леве стране. Ноге детиње, које својом тежином утичу на цело тело, не смеју слободно висити, него морају имати какав ослонац.

IV

О писаћем материјалу

Да би се правилно развијао рукопис, а и писање ишло лако, треба имати добру артију и добра пера. Артија не треба да буде ни одвећ глатка ни одвећ храпава, перо не треба да буде ни одвећ тврдо ни одвећ меко.

Има већ близу 50 год. од како се почело писати гвозденим перима место гушчијим. У прво време противили су се увођењу гвоздених пера; но доцније, кад се израда њихова усавршила, почела су се свуда употребљавати. Не гледајући на то, што је израда њихова дошла данас до савршенства, ипак се она не могу по гинкости мерити са добро зарезаним гушчијим перима. Особито се то опажа при повлачењу црта озго доле. Колико утиче тај недостатак гвоздених пера на још неправилан и непоуздан рукопис, особито код деце која почињу писати, то ће бити познато сваком вештом учитељу. Осим тога велику сметњу чини рукопису, ако родитељи дају деци гвоздена пера, која су употребљавана па бачена што нису са свим

добра. Према томе треба деци, а особито која почињу писати, давати пера у колико је могуће нова; јер је детиња рука и онако неука и не може да држи перо чврсто и да слободно повлачи повлаке, а рђаво перо може са свим да поквари рукопис који би можда био леп.

V

Како треба држати перо

За време писања перо треба држати са три прва прста десне руке. Та три прста морају бити прилично опружена при држању пера, а никако не смеју бити згрчена. Палац и велики прст држаће перо тако, да они буду један према другом, т. ј. да палац буде с леве а велики прст с десне стране. Врх великог прста треба да буде врло мало испод пера, како би се оно могло наслонити на његов нокат; а кажипрст да лежи с горње стране пера. Не треба стезати перо међу палац и велики прст: сва три прста треба држати у неколико право и слободно да не би сметали писању или кварили рукопис. Средњи прст мора лежати на малом, а овај — мали прст — лежати на артији; оба пак морају бити мало савијени под шаку. Мали прст мора тако да лежи на артији, да би се могао кретати у сваком правцу. За то треба да лежи на артији само доњи део малог прста и то део првог чланка до ношта. Држаља треба да надвишује шаку; јер кад је не премашује, онда не може да се наслони на њу, и дете, да би држало држаљу у руци, мора да згрчи прсте, те се тако навикне да згрчене прсте држи. И плајвас и писалка од камена треба да буду толико дугачки да шаку надмашују. Држаља треба да се наслања на шаку између палца и кажипрста, но да при том буде ближе кажипрсту.

Амерички писац Керстер у свом упуству за писање саветује, да, кад дете не може да научи држати перо по правилу, треба везати пантликком кажипрст и велики прст, а тако исто привезати и средњи и мали прст к шаци.

Употребљавање тог начина Керстер држи да није нуљно за сваког ученика, него само онда кад нема другог пута.

VI

На који начин треба развијати руку за писање

Пре него што се почне повлачење црта и писање, најпре треба десну руку извежбати у правилном кретању у три главна правца: кретању целе руке од плећа до шаке, кретању руке од лакта до шаке, и на послетку кретању палца, кажипрста и великог прста.

Та три кретања ученик треба по реду да учи. Према успеху ученика учитељ треба да прелази од једног кретања другом; и кад ученик научи прва два кретања, прећи на последње, т. ј. на оно, које је потребно за право писање.

Кретање целе десне руке почетак је свију вежбања. Цела рука при том не сме имати другог ослоњаца осим врха малог прста, који, савијен под шаку, само додирује површину, по којој се пише, и то тако лако, да се може помаћи у сваком правцу кад то устреба.

После неког времена, престаје се с вежбањем целе руке и почиње се кретање лакта и целе шаке. Доња страна десне шаке не треба да јако притискује артију или таблу, него да их тако лако додирује, да не би сметала лакоћи кретања. Само средњи део руке од лакта до шаке треба да лежи на скамији, да не би својом тежином оптерећавао горњи део руке од плећа до лакта; врх малог прста у том вежбању најглавнија је потпора целе руке.

За оба кретања најбоље је вежбање кредом на табли.

На послетку кад буду сва та кретања тачно усвојена тако, да ученик помоћу њих може слободно и правилно повлачити све црте и цртати сва писмена, тада се престаје с кретањем руке од лакта до шаке, а прелази се на кретање палца, кажипрста, великог прста и целе шаке. То су последња кретања; у њима се усредсређују сва остала кретања и помоћу њих ученик добива лакост, брзину и слободу у правилном цртању писмена.

VII

Шта треба почети писати

Да би рука добила лакост и слободу, треба најпре у првом кретању дати ученику да повлачи основне црте из којих се састоје писмена. Те црте

треба научити правилно и слободно цртати. Од тога како се ко научи цртати те црте зависиће правилност и лепота у писању писмена.

Кад ученици науче правилно и лако повлачити црте, онда ће прећи на цртање малих слова, најпре оделито а после заједно. Кад се изучи правилно нацртати облик сваког малог писмена, тек онда треба почети цртати велика писмена. То цртање великих и малих слова треба радити дотле, док ученик не запамти правилан облик сваког слова.

Док ученик не научи правилан облик сваког слова, дотле му не треба дати да пише речи крупним словима, а још мање да брзо пише, јер док не буде са свим научио свако писмо, биће му слова у брзопису несавршена, неправилна и неразумљива.

VIII

О сразмери линија

Почети учити децу писању треба међу 4 линије. Те четири линије треба да имају ову сразмеру: место, на коме се хоће да напише један ред, подели се на 11 равних делова, па се повуче једна линија, испод ње друга тако, да између њих даљина износи 4 равна дела; после се повуче трећа линија, која ће бити удаљена од друге на 3 равна дела, и четврта, далеко од треће за 4 дела. Дакле сразмера међу спољашњим и унутрашњим линијама, биће као: 4 : 3.

IX

О дебелим и танким цртама у писању. Састав, сразмера, правац и веза њихова

1. Свако је писање састављено од правих и савијених црта, које су дебеле или танке.

2. Дебеле црте које се зову *основне*, повлаче се озго доле и перо у том случају ради целом ширином свог врха. Праве основне повлаке на целом свом продужењу свуд су *једнаке*, округле су *дебље на средини него на крајевима*

3. Танке се црте свагда повлаче оздо горе, и перо тада, при повлачењу, треба држати косо над артијом, а тако исто кад се две дебеле повлаке састављају.

4. То правило треба имати на уму за то, што се често дешавају на штампаним прописима таке танке црте, да их пером није могуће извући, док се правац не промени.

5. Сва су слова састављена од дебелих и танких црта, а деле се на мала и велика. Прва су у ситном писању једнаке дужине и ширине, изумимајући: *б, в, д, ф, к, ј, р, у, ф* и *к* и пишу се између две линије (између друге и треће); слова као: *б, в, д, к, ј, р, у* и *к* пишу се између три линије, а само се слова *ф* и *ф* пишу између четири линије. — Велика се писмена готово сва пишу између три линије, осим *Ф* и *У*, која се пишу између четири линије.

6. *Нагиб слова* не сме бити већи од $64\frac{1}{2}^{\circ}$, ни мањи од $56\frac{1}{4}^{\circ}$.

7. *Сразмера слова* треба да је ова: ако су мала слова, која се, изумимајући нека, пишу између две линије, 6 милиметара, то слово које се пише између 3 линије треба да је дугачко 14 милиметара.

8. Ако је *писање ситно*, дугачка слова, т. ј. она која се пишу између три линије, треба да су мало дужа, него као што би то требало да буде према сразмери при крупнијем писању. При том се треба обазирати и на укус.

9. Растојање дебелих црта једног *слова*, треба да износи $\frac{3}{4}$ висине малог слова, које се пише између две линије, а удаљење једног слова од другог, треба да је велико за целу висину малог слова.

X

О свези писмена

Дебеле се повлаке свагда везују међу собом танким. Ако је слово горе округло, онда се танка повлака почиње готово при врху слова, а тај је случај код *о*. Ако је слово доле округло, то се црта оздо повлачи право ка средини црте идућег слова (*а, е, с, и, у* и т. д.). При том треба имати на уму, да се танка црта повуче једним потезом пера.

Треба везивати међу собом слова целе речи, за то што се мање троши времена, а и рукопис је равнији. То везивање бива на горе наведени начин, прелазећи од једног слова другом не подижући пера. Но свуда се то не може чинити, јер не допушта облик неких слова. Та слова због тога чине изузетак. То су ова слова: *а, б, д, ж, о, с, ф, х, и, т* и *ц*.

Мих. Ђорисављевић.

НЕКОЛИКО ЖИВОТОПИСА ИЗ СРПСКЕ ИСТОРИЈЕ

од

Милана С. ЋВАНКИЋА

(НАСТАВАК)

VI

ВЕЛИКИ ЖУПАН СТЕВАН НЕМАЊА

(1168 — 1199)

1.

Немања је био син српског жупана *Завида*, а рођени брат „великославног кнеза (хумског) *Мирослава*“. О његовом оцу, *Завиди*, зна се само то: да су га „за време великих немира у Србији, *Зети* и *Требињу*“ браћа прогнала у *Дукљу* (*Зету*) где му се, у селу *Рибници* (у данашњој *Подгорици* у *Црној Гори*), родио најмлађи син *Немања*, и да се опет на скоро вратио у *Расу*, престоницу рашке жупаније. Но како у месту где се *Немања* родио, не беше свештеника и храмова православних, то га крсте католички свештеници по њином закону. Вративши се пак натраг у *Расу*, отац га је, као *дете* поново крстио по православној обреду у цркви св. *Петра* и *Павла*. (То је било годину дана после рођења, 1111. године, а родио се је, око 1113. год. (Од то доба до данас има 768—9 година). Отац му, *Завида*, повратив се, дакле у *Расу* — добио је део земље око *Лима* и њиме управљао, а отац његов, деда *Немањин*, био је пре велики жупан. После смрти очеве *Немања* и браћа му добили су на управу извесне крајеве, „као чланови великожупанске породице“. Примивши свој део *Немања* почне управљати мудро и праведно, на чему му браћа завидеше и непрестано нападаше на њега. Грчки цар, *Манојло*, чувши о ваљаности и смерности његовој и дошав једном приликом у *Ниш*, „зажели га видети и поручи му да дође. И *Немања* одмах оде. Цар га прими врло лепо, охрабри га и задиви се даровитости и мудрости његовој, па му, при растанку, одвоји од своје земље област *Дубочицу* (лесковачки крај) и поклони, говорећи: нека је навек твоја и твоје породице после тебе, ни с ким у заједници, ни са мном, ни после мене са рођацима мојима.“¹ — *Немања* чим се врати из *Ниша*, подигне у *Топлици*, према утоку реке *Косанице* (у *Куршумлији*), манастир св. *Богородици*. За тим га украси, улепша, дозволе калуђере и смести их у храм, а старање над њим, повери својој жени *Ани*.² После тога почне зидати и други

манастир. на истоме месту спрођу ушћа реке *Бањске*, посветивши га „*Св. Николи*“.

Због ових грађевина *Немања* се омили не само код народа него и код свештеника, ондашњих најученијих и најуваженијих људи. Браћи пак његовој не буде то право, па дођу к њему док се још зидао храм св. *Неколе*, и протестују: „За што радиш ово не договоривши се с нама?“ *Немања* им одговори: „Ми смо рођена браћа и не треба да вас љути овај мој рад, који помоћу божијом почех и сврших. Ето, ја ово учиних, па ако је добро, нека је мени, а ако је зло, опет мени нека буде зло. А ако је и вама по вољи да градите што на вашим деловима — градите, слободно, ја вам нећу ништа замерити.“

Немањин одговор не буде по вољи браћи му и врате се натраг, а *Немања*, не обзирући се на њихову злобу, продужи и сретно доврши и другу грађевину, манастир св. *Николе*. После неког времена његова браћа, договоривши се са најстаријим братом, тадашњим великим жупаном рашким, дозову га к себи божем у госте, и затворе га у некакву камениту пећину, оковавши му и ноге и руке. Ну *Немања* се, неким чудним начином, ослободи проклетег пећине, оде у своју област, скупи војску и ударив на браћу победи их и постане великим жупаном.

Проштитивање.

2.

Његови непријатељи пак, после тога, искупе се у *Македонији*, најме *Грке*, *Турке* и друге народе, упадну у *Србију* (*Рашку*) и улогоре се више данашње *Митровице* (*турске*). Ту се отпочне борба између њих и *Немање* који противнике тако потуче, да их је *Ситница* више подала, но што их је од оружја погинуло. Удављених је било толико, „да се преко мртвих телеса у *Ситници*, као по суху, могло прелазити“. Међу удављенима био је и један брат *Немањин*, без сумње, најстарији. За тим са браћом и *Босанцима* завојшти и на *Зету*, „отацтво и место рођења, праву дедину своју, угњетавану од рода грчког“. . . . „Тадашњи владар *зетски*, видећи да се *Немањиној* сили неће моћи одупрети, навезе се у *Улцињу* у лађу и

¹ Примери ближевности и језика старог и српско-словенскога. Саставио Ст. Новаковић стр. 165—166.

² Тамо. Стр. 166. почев од 13. реда.

дође у Дубровник. И тако Немања — после малих сукоба — заузме Зету са свима градовима, осим Котора који су држали људи Радослављеви (владара зетског). Кад се зетски владар нађе у Дубровнику са својим братом, Немањин брат Мирослав, кнез хумски, поче их искати од Дубровчана. Ну Дубровчани се стадоше правдати, како су боље могли, говорећи, да им је немогуће икада по жељи учинити, јер нису ради обрукати слободу своје државе.

На то Мирослав и његови почеше преко других посланика претити Дубровчанима. Ови одговоре, како су, истина, ради да са сваким у љубави живе, али и то без штете за част и слободу своје државе, ма да им је милије изгинути, него то своје изгубити. Чувши то браћа на годину скупе приличну војску и сађу у Конавље с намером, да се примакну к бедемима Дубровника. Али Дубровчани извештени о томе раније, беху скупили добру војску, добавивши приличан број људи из Котора и Драча, вароши, које беху тада одате владару зетском, Радославу«. . . У Конављима, где беше и дубровачка војска, српска војска очекиваше остатак, „па да се примакне к зидовима града Дубровника, те да почне опсаду, или, како беше у ствари хитно, да препречи упад Дубровчана у земљу Мирослављеву. Тада сенат дубровачки изда наредбу заповеднику своје војске (Бобалићу), чим прву прилику добије, да удари на војску Мирослављеву. Дубровачки војсковођа нареди војсци својој да почне као бајати бежати, па и сам остави утврђења и пође за њима. Али Дубровчани уставивши се на згодном месту, обрну се против српске војске, принуде их у бег и разбију. С тога се Немањини људи окануше опсаде Дубровника, али за никада не престаше поносито мрзити. А Радослав и брат му, видећи те мутње, крену се из Дубровника у Драч, и по царској (грчкој) заповести њима не би дата никаква област.¹

Ну Немања заузев Зету, није мировао. Млечићи зарате с грчким царем па и Немању потстрекну на то и он нападне на грчке области у северо источном правцу од своје државе, а и на другим странама. (Тада је отео пределе: Левач, Белицу и Лепеницу). Цар грчки по што уреди своје послове у Маџарској, удари на Србе „да им плати дрскост.“ Немања је покушао да се бори, али видећи да се не може ни из далека мерити са добро изведбаном грчком војском, „повукао се у горе и врлети и стењем се заклонио. За тим је, бојећи се да не буде лишен владе над Србима и да се престо великожупански не да једном од оних „који су веће право имали“ — изашао пред цара „прикло- нио главу к ногама царевим и пруживши се колико

је дуг, молио за опроштај и мир“. Цар је пристао на мир само с тога, да би одвратио Србе од савеза са западним народима, с којима су били већ почели нешто шуровати. Том приликом Срби (Рашани) су признали над собом врх. власт грчку. — После овог измирења цар се врати у своју престоницу, по својој жељи, праћен Немањом. Пробавив тамо неко време, Немања је задобио велико поверење и пријатељство грчкога цара, врати се дома, и без икаква зазора од цара почне уређивати своју државу.

Проштивање.

3.

У то време прилично се била распрострла по Србији богомилска или бабунска секта, која се у Србији увукла из Маћедоније. Људи, који су припадали овој новој вери, нису хтели много што шта, што је било код наших старих; па тако нису хтели ни женење какво је и данас и друге наше лепе обичаје. Тиме су они почели *рушити породицу*, српску (а и словенску) најмилију, најзнатнију и најсветију установу, а рушећи њу, рушила се тиме и *оштина* и *жупа* па и цела држава. Разуме се да Немања, који је ишао на то, да *уједини све српске земље*, није могао допустити, да се по народу српском шири вера, супротна његовој тежњи. С тога је устао против ње са свом строгошћу. Он је сазвао збор (сабор) у Расу и ту је решено: да се богомилство са свим уништи. За тим је ударио на њих: „једне спалио, а друге разним казнама казнио, неке прогнао из државе своје а њихне домове и цело имање раздао *кљастима* и *слешима*. Учитељу пак њихову, који није веровао Христа сина божијега, одсекао је језик, његове нечастиве књиге спалио, а за тим га прогнао, запретив да му се ни проклето име више не спомиње. Тако је Немања са свим искоренио ту проклету веру, да се није више ни спомињала у његовој држави.“

Истребљењем богомила, Немања је још у понуку сатр'о зло, које је хтело подгристи корен младој држави српској, а то је, као владалац и требао да учини, само је много строг био и није требао књига спаливати.

После овога Немања је имао нешто мало посла и са папом, поглавицом католичке цркве. Ствар је била у овоме: У Србији је било неколико епископија, које су биле под старешинством дубровачког архијепскопа. Овај архијепскоп споречка се нешто са једним епископом из тих епископија (каторским), којега страну прихвати Немања и одузме од дубровачке архијепскопије потчињене јој епископије у српским земљама. Осим тога један архијепскоп (барски), из српске државе, призна католичког митрополита (сљетског) за старијега обећав да ће лично или преко посланика то

¹ То је било у другој и трећој години његове великожупанске владе. Од то доба има 713 год.

и пред папом изјавити (десете године в. жупанске владе Немањине, 1178). Немања није хтео допустити да неко живи у његовој држави и од народа српског хасну има, а овамо да признава за старешину туђинца, па је се водила распра неке две године и, на послетку, свршила се у корист српске државе.

У то време (12 године вж. владе, 1180) умре грчки цар, пријатељ Немањин, а нови цар „љут и крвопротитник, разруши мир“ с Немањом, желећи га оштетити. Немања се удружи с Маџарима и на три године дана после смрти грчког цара, удари на грчко царство и завлада Нишом, десном страном Мораве до Ђуприје, Врањом, Липљаном и т. д. На годину дана после тога рата настаде други рат с Дубровчанима. Мирослав, брат Немањин, држаше Дубровник 8 дана у опсади и не успевши ништа врати се од куда је и дошао. На две године доцније закључен је мир, по ком су Дубровчани могли слободно трговати по Србији „радити, узимати натраг своје оставе, сећи дрва без икакве препреке, по старом обичају и без икаква десетка, који је од скора ударен на њих“ и т. д. „Исто тако и Срби су били слободни од стране Дубровчана и могли су да тргују где год хоће у вароши.“

У то баш време у Грчкој буде убијен цар, а Бугари скоче на оружје да се ослободе грчкога старешинства. Треће године устанка, вође бугарске учине некакав договор са Немањом и једним (немачким) царем, који је с великом (крсташком) војском путовао у далеку земљу (Азију), и идуће године отпочну нападаје на грчке земље, пре но што је онај цар дошао с војском у Србију. Ну по што је та велика војска (крсташа) прошла кроз српске и грчке земље и навела се на море за даље, Грци ударе на Бугаре „но буду страшно потучени“. За тим ударе и на Србе и победе их. Тада је Немања повратно Грцима већи део освојених њихних земаља

Пропитивање.

4.

После мира с Грцима, Немања није дуго владао над српским земљама. Желећи за свога живота утврдити на престолу српском свога најстаријег сина Стевана, сазове сабор, опрости се са свима, и посаветује их да слушају Стевана као и њега што су, који ће им место њега бити. „А Вукана, другог драгог сина, благослови и назове великим кнезом, давши му доста земаља на управљање“. Затим обојици рекне: „Децо, не заборављајте мојих закона и на срцу носите моје речи. Тако ћете имати дуга века и миран живот. Делите милостиње и чувајте веру: обоје урежите у срца своја, па ћете бити сретни. Не мислите ништа рђаво ни пред Богом ни пред људима; уздате се свим срцем у Бога, и не величајте се мудро-

шћу својом. Што год узрадите, радите право, нити икада свршите с правог пута. Не држите да сте најпаметнији; бојте се Бога и чувајте се сваког зла. . . Тражите мудрости, јер она носи у десници дуг живот а у шуваца (левој руци) богаство и славу. Из њених уста излази правда, а на језику јој је закон и милост. Њени су путеви добри и сви воде к миру. . . Ову вам заповост дајем: љубите брата брата, не чи нећи један другом никаква зла. Ти пак старији, који владаш земљом, не презри брата својега него га поштуј; а ти, млађи, буди послушан брату старијему. Љубите се; јер ко не љуби брата свога, не љуби ни Бога. . . . Мир нек вам буде синови моји драги, и дух божји нека буде на вама; нека вас укрепљава и брани од сваког непријатеља, виђеног и невиђеног, и нека вас наставља на пут мира. Мир нек је с вама, властело и бољари; и с вама, младићи, које сам уза се отхранио од рођења вашег. Мир нек вам је свима, које вас је Бог мени на управу поверио, и који сам вас чувао као пастир добар овце своје. Молим вас, љубазна децо, богати и сиромашни, стари и млади, чувајте науку моју, оца вашег. Бојте се Бога, поштујте цара, славите цркве, да и оне вас прославе, слушајте епископе, негујте између себе правду и љубав; не заборављајте делити милостиње, — и онда ће бити с вама и на вамз благодат нашег Господа Исуса Христа и љубав Бога оца“¹

Раставивши се с народом и предав власт из руку — лицем на Благовести — покалуђери се и оде у своју најбољу задужбину Студеницу. То је било у 28. години његове великожупанске владе, а пре 686—7 г. У Студеници је, у посту и молитви за своје синове и народ српски, провео годину две дана, па онда, на позив свога сина Саве, отиде у Св. Гору, где подигне манастир Хиландар (Виландар). Тамо и умре 13. Фебруара, три четири године по што се одрекао власти (1199. год.). Немања је срећно владао Србима 37 година, и то: 9 година је владао својим делом, као обичан жупан (од 1159—1168) и 28 година као велики жупан српски. Након себе оставио је три сина: *Стевана*, *Вукана* и *Растка*, у калуђерству названог *Саву*, првог просветитеља српског.

Пропитивање овог одсека, а за тим општа рецитација.

5.

Немања је један од најзнатнијих владалаца српских. А знатан је с тога, што је он први уједињено српске области: Рашку, Хум, Требиње (с Конавлима), Зету и Босну, и над свима је он био врховни старешина, велики жупан српски. У рату је био јуначан,

¹ Примери књижевности од Ст. Новаковића страна 174—175.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

а у миру благ и праведан. Утврдио је православну веру; а учећи своју децу дао је пример и осталим Србима, да и они своју децу дају на школе. Сам је у двору своје однеговао неколико младића вољаних родитеља. Саградио је многе дивне манастире и уз њих школе у којима су калуђери учили властеоску децу (а сељачка деца нису у оно време ишла у школе), по нешто читати, писати и рачунати. (Онда се није учило овако, као што се сад учи, нити су писали овако. Онда су говорили готово онако, као што се у цркви чита, а писали су скоро онако, као што је у словенским буњварима). — Немања је делио многе милостиње: слепима, хромима и другим невољницима. Слао је поклоне црквама и у другим земљама, а и манастире тамо подизао. Тиме је задовољно своје побожне осећаје, и учинио да се српско име чује на далеко, изван међа државе му велике; а својом добротом, праведним радом и мудрим управљањем — показао је народу пут к слави и величини. . . Због тога је св. црква прогласила га за божијег светитеља.

6.

После овога може се ученицима изговорити народна песма о Немањи:

„Збор зборила господа ришћанска,
 „Код бијеле цркве Грачанице:
 „Боже милн, чуда великога!
 „Куд се ђеде цар-Немање благо,
 „Седам кула гроша и дуката?“
 „Ту се деси Неманићу Саво,
 „Па говори господи ришћанској:
 „Ој бога вам, господо ришћанска!
 „Не говор'те о мом родитељу,
 „Не говор'те не гријеш'те душе:
 „Није бабо расковао благо

„На наџаке ни на буздоване,
 „Ни на сабље ни на бојна копча,
 „Ни добријем коњма на рахтове;
 „Већ је бабо потрошио благо
 „На три славна српска намастира:
 „Једну бабо саградио цркву:
 „Бјел Вилиндар на сред горе Свете,
 „Красну, славну, себе задужбину,
 „Вјечну кућу на ономе св'јету,
 „Да се њему поје летурђија
 „Оног свјета, као и овога;
 „Другу бабо саградио цркву:
 „Студеницу на Влаху Староме,
 „Красну славну мајци задужбину,
 „Својој мајци царици Јелени,
 „Вјечну кућу на ономе свјету,
 „Да с' и њојзи поје летурђија
 „Оног свјета као и овога;
 „Трећу бабо саградио цркву:
 „Миљешевку на Херцеговини
 „Красну славну Сави задужбину,
 „Вјечну кућу на ономе свјету,
 „Да с' и њему поје летурђија
 „Оног свјета, као и овога.“
 „У глас виџну господа ришћанска:
 „Просто да си Неманићу Саво!
 „Проста душа твојих родитеља!
 „Проста душа а честито тјело!
 „Што носили свијетло вам било!
 „Што родили све вам свето било.“
 „И што рече господа ришћанска
 „На састанку код бијеле цркве,
 „Што гођ рекли, код Бога се стекло.“¹

¹ Срп. нар. пјесме од Вука Ст. Караџића. Књига друга. Песма 23. страна 101—102.

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

I

Број ученика у средњим школама

У допуну оних статистичких података које смо донели у XII, XIII и XIV свесци „Просветног Гласника“, имамо да саопштим о броју ученика у средњим школама још ово:

1 У чачанској нижој гимназији уписало се у почетку прошле школске године свега 101 ученик (међу њима 8 ученица) и то: у I разред 53, у II разред 22,

у III разред 17 и у IV разред 9 ученика. Оставило је школу њих 17. Испит је положило њих 61, и то: из I разреда 26, из II разреда 14, из III разреда 13 и из IV разреда 8. Има да понове разред њих 23, и то: из I разреда 14, из II разреда 6 и из III разреда 3. По успеху било је: 4 одлична, 22 врло добра, 43 добра и 15 слабих ученика.

2. У параћинској нижој гимназији уписало се у почетку прошле школске године свега 119 ученика, (међу њима 24 ученице) и то: у I разред 62, у II разред 37

III разред 20 ученика. Напустило је школу свега њих 18. Положило је испит и прелази у старији разред њих 67, и то: из I разреда 30, из II разреда 20 и из III разреда 17. Имали су да понове разред њих 34, и то: из I разреда 18, из другог разреда 14 и из III разреда 2. По успеху било је: 30 врло добрих, 37 добрих и 34 слаба.

3. У свилајиначкој нижој гимназији уписало се у почетку прошле школске године свега 97 ученика (међу њима 9 ученица), и то: у I разред 40, у II разред 25, у III разред 14 и у IV разред 8 ученика. Напустило је школу њих 14. Положило је испит и прелази у старији разред 62, и то: из I разреда 28, из II разреда 16, из III разреда 10 и из IV разреда 8. Остало је да понови разред 11, и то: из I разреда 4, из II 5 и из III 2 ученика. По успеху било је: 3 одлична, 29 врло добрих, 39 добрих и 3 слаба ученика.

4. У јагодинској нижој гимназији уписало се у почетку прошле школске године свега 139 ученика (међу њима има 23 ученице), и то: у I разред 68, у II разред 38, у III разред 21 и у IV разред 12 ученика. Оставили су школу њих 44-рица. Положило је испит и прелази у старије разреде њих 75, и то: из I разреда 34, из II разреда 16, из III разреда 17 и из IV разреда 8. Има да понови разред њих 20, и то: из I разреда 12 и из II разреда 8. По успеху било је: 6 одличних, 30 врло добрих и 20 слабих ученика.

5. У II београдској нижој гимназији уписало се у почетку прошле школске године свега 214 ученика (међу њима 1 ученица), и то: у I разред 81, у II разред 64, у III разред 43 и у IV разред 26 ученика. Напустило је школу њих 49. Положили су испит и прелазе у старије разреде њих 134, и то: из I разреда 44, из II разреда 44, из III разреда 25 и из IV разреда 21. Имали су да понове разред њих 31, и то: из I разреда 14, из II разреда 11, из III разреда 5 и из IV разреда 1. По успеху било је: 12 одличних, 38 врло добрих, 84 добра, 21 слаб и 10 рђавих.

6. У ужичкој реалци уписало се у почетку прошле школске године свега 166 ученика (међу њима 1 ученица), и то: у I разред 96, у II разред 35, у III разред 25 и у IV разред 10. Напустило је школу њих 20. Положило је испит и прелази у старије разреде њих 99, и то: из I разреда 51, из II разреда 22, из III разреда 17 и из IV разреда 9. Имали су да понове разред њих 17, и то: из I разреда 13, из II разреда 3 и из III разреда 1. По успеху било је: 24 одлична, 49 врло добрих, 62 добра и 11 слабих ученика.

7. У нишкој учитељској школи уписало се у почетку прошле школске године свега 31 ученик. Од ових

један је умр'о, 9-рица су одлучени, а двојица су напустили школу. И тако је прешло у II разред 16, а тројица су остала да понове I разред. По успеху било је: 2 врло добра, 15 добрих и 2 слаба.

Још од једне гимназијске реалке имамо да добијемо горње статистичке податке, на кад то буде, донећемо целокупан преглед броја ученика у средњим школама.

II

Течај за женске ручне радове у Сарајеву

Босанска земаљска влада издала је наредбу о устављавању продужног течаја за женске ручне радове и кућење, који ће се држати у девојачкој школи сарајевској. Цел је томе течају, да даде прилике девојкама да се усаврше што више у знању и вештини које су задобиле у ручном раду у основној школи и да се упознаду са начелима ваљаног и паметнога кућења. Настава у том течају у руци је једне учитељке, којој ће се, по потреби, придодати у помоћ једна или више помоћница. Плата јој износи 1200 динара (600 фор.) и 400 динара (200 фор.) у име накнаде за стан. Помоћницама је одређено по 960 динара (480 фор.). За похођење овог течаја плаћа се 20 динара на годину, а сиромашне ученице не плаћају ништа. Недељно се учи по 20 сати. Што се кућења тиче, у томе се упућују ученице по 2 сата недељно теоријски, а колико је могуће и практички. Као необавезан предмет учи се и цртање, и то по два сата на недељу.

(„N.“)

III

Нова карта Црне Горе за потребу школску

У војно-топографском одељењу петроградском израђена је мапа Црне Горе за школску потребу. „Глас Црногорца“ вели о тој карти ово: Ова се карта састоји из 4 табака, сваки табак готово од пола квадратна метра. Цртана је у размери од 4500 метара у једном палцу. Израђена је за школску потребу „и у том погледу потпуно је намирује.“ Размер је толико велики, да при свем том што није изостављено готово ни једно насељено место и ни једно брдо, а да није обележено знаком и словима, ипак је ласно све разабрати и без икаква напрезања прочитати, а то је код сваке карте, нарочито школске, прво и најирече. Са стране техничке израђена је, да јој се ништа не може забавити. То исто вреди и за њену унутрашњу садржину. Најгачије су обележене нове границе Црне Горе, изузимајући један крај између Скадарског блата и Кучке планине, за који треба тек да се састави комисија те да му назначи границе. Уједно је означена и стара граница црногорска. Обележене су такође и границе нахија, племена и других мањих подела. Лепо је израђена цела орографија и свака повећа пла-

WWW.UNILIB.BG
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

нива има означену апсолутну висину у метрима. Тако је и с хидрографијом. Сад се може разабрати свака речна система, као што су: Морача, Тара и Пива, које су на свима другим картама тако замршене биле. Једном речју, „ово је најтачнија карта што се тиче орографије и топографије, и најлепше удешена и изведена према својој цели, да послужи за школску наставу, јер представља цело земљиште Црне Горе, као на рељефној карти.“

Но мора се казати и то, да ова мапа није тачна у свима својим деловима, прво због тога што су руски топографи скидали само ново-добивене крајеве Црне Горе, не дирајући ни најмање у стару Црну Гору, друго за то, што и оно што су они снимили, није могло стићи за ову карту, почем су они тек лавске зиме свршили свој посао, а карта ова већ је у пролеће била на камену изрезана и послана на Цетиње у листовима за коректуру. Зато и пут с Цетиња на Ријеку, који још тада није ни трасиран био, нетачно је нацртан. У место да иде изнад Добрскога села, он је означен на карти испод њега. Цели Кучи и Васојевићи нацртани су истина по астрономским белегама вишим тачкама, као: Ком, Висптор и други високи међу којима је ово земљиште, али све поједности стављене су од ока на карту. Тако исто исправљени су у старој карти извори Мораче и Пиве.

На овој карти има и нехотимичних погрешака, као н. пр. висина Бјеласице (северо-источно од Колашина) означена је с 2984 метра, место: 2084; Вардара (под Комом) с 1543, место: 1513. И у многим именима има погрешака, понајвише правописних, но то није тако важно, јер се лако може да исправи.

Што је и оволико погрешака учињено, то се готово и није могло избећи, јер карта није рађена у српској којој земљи, него у далекој Русији.

IV

Број разних школа у Немачкој

У Немачкој има сада 20 свеучилишта, 370 гимназија, 464 реалке и више грађанске школе и око 75 500 основних школа.

(„N.“)

V

Нови школски листови хрватски

Од пре десетину дана почео је у Загребу излазити нов школски лист под насловом: „Обсјерџка њека“, лист „за порабу у опетовних (повторних), продужних и недељних школа; за сељаке и сељанке и за свакога“. Излази 2 пут месечно и стаје по 30 новчића (око 70 пара дин.) на месец. „Vјенас“ га јако препоручује, само налази, да му је цена „превисока“.

Као што „Hrvatski učitelj“ јавља, одлучила је хрватска влада да од нове године издаје службени „наредбени лист“, који ће доносити све наребе, одлуке, наименовања, стечајеве за све школе у земљи и „који ће свака општина бити дужна да држи за своју школу.“

VI

Број ђака у Великој Школи за 1881—2. школску годину

У почетку прошле школске године уписало се у Велику Школу свега 172 ученика. По факултетима и редима били су овако распоређени:

I У *правном* факултету свега 86, и то:

у првој години права	28 ученика
„ другој „ „	15 „
„ трећој „ „	30 „
„ четвртој „ „	13 „

II У *техничком* факултету свега 17, и то:

у првој години технике	7 ученика
„ другој „ „	4 „
„ трећој „ „	4 „
„ четвртој „ „	2 „

III У *филозофском* факултету свега 65, и то:

У *историјском* одсеку свега 21, а по годинама:

у првој години	2 ученика
„ другој „	3 „
„ трећој „	11 „
„ четвртој „	5 „

У *природно-математичном* одсеку свега 44, а по годинама:

у првој години	25 ученика
„ другој „	9 „
„ трећој „	9 „
„ четвртој „	1 „

ПРОСВЕТНИ ДОБРОТВОРИ

Ваљевска општина поклонила је књижници ваљевске ниже гимназије ове књиге: *Revue de deux mondes*, 23 свеске; *Lecture de Philosophie*, 2 свеске и *Lehr- und Handbuch der Statistik*, 1 свеска.

На овом дару изјављује се усрдна захвалност ваљевској општини.